

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

Павлик О. А.

« ____ » _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ
РІЗНОЇ ТЕМАТИКИ ТА ЖАНРІВ

Кваліфікаційна робота
студента групи ПНІм-23
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Бабича Владислава Віталійовича

Керівник канд. пед. наук, доцент
кафедри початкової освіти
Кравцова Інна Адамівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Бабич Владислав Віталійович, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняє, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

21.11.2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1. Визначення поняття «читацька компетентність»	8
1.2. Роль читання у пізнанні дитячої літератури	18
1.3. Особливості тематики та різножанровості творів на уроках словесності	24
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	35
2.1. Аналіз програми та підручника.....	35
2.2. Вивчення передового педагогічного досвіду з обраної теми.....	49
2.3. Програма дослідно-експериментальної перевірки.....	54
2.4. Результати дослідження.....	59
Висновки до розділу 2.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	65
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження: Реформування початкової освіти в Україні має на меті створити умови для всебічного розвитку кожної дитини та активно впроваджує нові підходи до навчання, спрямовані на розвиток у дітей ключових компетентностей.

Компетентнісний підхід є рушійною силою оновлення освіти, оскільки він дозволяє створити індивідуальний шлях навчання для кожного учня. Протягом навчання учні розвивають вміння аналізувати художні, наукові та навчальні тексти відповідно до свого віку. В результаті роботи з текстами різного типу учні формують стійкі навички читання і розуміння прочитаного [53, с.2].

Читання – це невід’ємна частина нашого життя. Воно пронизує всі сфери діяльності людини, від навчання і пізнання до професійного розвитку.

Сучасна українська освіта спрямована на формування всебічно розвиненої особистості, здатної до творчості, критичного мислення та постійного самовдосконалення. Особливе місце в цьому процесі посідає шкільна літературна освіта, яка розвиває гнучкість розуму, вміння швидко адаптуватися до змін та сприяє формуванню допитливої, активної особистості.

Вчитель початкової школи – це перший наставник, який закладає фундамент особистості дитини. Саме від нього залежить, чи виросте дитина впевненою в собі людиною, здатною адаптуватися до змін, відстоювати свої інтереси та бути доброю, чуйною особистістю. Для досягнення поставленої мети необхідно активно залучати учнів до читання та системно розвивати їхню читацьку компетентність [20, с.206].

Сучасний урок – це простір для всебічного розвитку особистості дитини. Тут учні не лише здобувають знання, але й вчать критично мислити, співпрацювати в команді, висловлювати свою думку та відстоювати свою точку зору. Учитель стає не лише джерелом інформації, а й наставником, який допомагає учням розкрити свій потенціал [6, с.2].

Сформувати читацьку компетентність та розвинути якості творчого читача вчитель початкових класів зможе, використовуючи такі методичні підходи, які, насамперед, передбачають позицію учня як активного співтворця уроку. Тому закономірно, що перевага останнім часом надається аналізу творів різних жанрів [25, с.15].

Літературний напрямок зазнає суттєвих трансформацій, зміщуючи акценти на розвиток читацької компетентності. Тепер увага приділяється не лише техніці читання, а й здатності глибоко розуміти різноманітні тексти та формувати власне бачення прочитаного [36, с.109].

Занурюючись у світ дитячих книг, діти досліджують різноманітні соціальні ситуації, що допомагає їм краще орієнтуватися в реальному житті. Ознайомлення з різноманітними життєвими ситуаціями через літературних героїв допомагає дітям розвинути критичне мислення і здатність приймати обґрунтовані рішення, що є важливою профілактикою негативних поведінкових моделей. Читання – це не тільки розвага, а й потужний інструмент виховання, який допомагає дітям формувати моральні цінності, розвивати соціальні навички і захищатися від негативних впливів [56, с.16].

Дослідження компетентностей особистості розглянуті в працях багатьох науковців. Щодо читацької компетентності, то вивченням її займалися такі дослідники, як Бібік Н.М. [2], Вашуленко О.В. [6], Мартиненко В.О. [30], Савченко О.Я. [49], Фасоля А.М. [60], Фіцула М. М. [61], Шуляр В. І. [66], Яценко Т. О. [67] та ін.

Вони визначають читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується й розвивається у системі різних шкільних навчальних предметів і вдосконалюється протягом життя. Тому вважаємо, що читацька компетентність є надзвичайно важливою як для загального розвитку особистості в різних сферах життя, так і для поглибленого вивчення мови та літератури.

Мета дослідження: за допомогою різноманітної тематики та жанрів сучасної дитячої літератури, дослідити формування читацької компетентності молодших школярів.

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття «читацької компетентності» та роль читання у її формуванні.
2. Дослідити вплив сучасної дитячої літератури на розвиток читацької компетентності.
3. Проаналізувати чинну програму та підручник.
4. Створити експериментальну програму.
5. Провести дослідно-експериментальну перевірку.
6. Одержані результати оформити у вигляді висновків.

Об'єкт дослідження: формування читацької компетентності молодших школярів.

Предмет дослідження: дитяча література різної тематики та жанрів.

Гіпотеза дослідження: формування читацької компетентності буде ефективним за умови пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів на уроках словесності.

Практичне значення: розроблені в рамках кваліфікаційної роботи матеріали можуть слугувати методичним посібником для вчителів початкових класів, які прагнуть вдосконалити в учнів навички читання за допомогою сучасної дитячої літератури, також можуть будуть корисними студентам-практикантам для проведення занять.

База дослідження: проводились на базі Криворізької гімназії №31 Криворізької міської ради у 4-А та 4-Б класах.

Апробація результатів дослідження: результати дослідження висвітлені в тезах:

1. «Формування читацької компетентності молодших школярів через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів», опублікованих в Актуальні питання теорії і практики початкового

навчання: Збірник наукових праць студентів. – Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2024. – Вип. 17. – с. 5-10.

2. «Формування читацької компетентності молодших школярів через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів», у І Всеукраїнських педагогічних читаннях пам'яті академіка Володимира Бондаря «Конспекти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України» (подано до друку 2024 р.).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Визначення поняття «читацька компетентність»

У сучасних реаліях війни дитяча література набуває особливої ваги, стаючи важливим інструментом для збереження психічного здоров'я дітей та подолання наслідків стресу. Книги можуть бути як ліки для дитячої душі. Вони допомагають дітям відчувати себе спокійніше і впевненіше.

Через свою вікову особливість діти є найбільш вразливою групою населення, тому вони потребують особливої уваги та підтримки з боку батьків і педагогів. Для ефективної допомоги дітям в складних ситуаціях, дорослим необхідно володіти знаннями про вікові особливості дитячої психіки та вміти правильно реагувати на прояви стресу. Тому, батьки та вчителі повинні знати, як допомогти дітям пережити цей складний час. Розуміти та бути підготовленими щодо того як використовувати книги в якості способу, що можуть допомогти стабілізувати психічні стани дітей [63, с.107].

Новий Державний стандарт початкової загальної освіти, який став основою для Нової української школи, набрав чинності з першого вересня 2018 року, змінивши підхід до навчання першокласників. Відтепер основна увага приділяється не зазубрюванню фактів, а розвитку в учнів компетентностей, які дозволять їм самостійно вирішувати завдання та досягати цілей в житті.

Компетентнісний підхід передбачає, що кожен навчальний предмет, у тому числі українська література, має сприяти не лише засвоєнню знань, а й розвитку в учнів таких ключових компетентностей, як критичне мислення, креативність, комунікабельність тощо. Цей потенціал необхідно реалізовувати послідовно протягом вивчення кожного навчального предмета [43].

Однією з основних перешкод на шляху до успішного впровадження компетентнісного навчання є відсутність чіткої та єдиної термінології. Це створює плутанину і ускладнює обговорення та розробку ефективних стратегій навчання.

Слід зазначити, що у сучасному науково-педагогічному обігу вживаються два терміни: «компетентність» і «компетенція».

Українські вчені узагальнили декілька підходів до визначення цих понять:

- обидва терміни вживаються як синоніми;
- компетентність – здатність до діяльності, а компетенція – коло повноважень певної особи [39, с.176].

Компетенція – об’єктивна категорія; сукупність вимог, які суспільство та держава ставлять до особистості, визначаючи рівень її підготовки до професійної діяльності.

Компетентність – суб’єктивна категорія; індивідуальна якість людини, яка проявляється в її здатності самостійно знаходити рішення в складних і нестандартних ситуаціях [60, с. 8].

Мовно-літературна освітня галузь спрямована на формування в учнів комунікативних компетентностей, розвиток читацької грамотності та творчого мислення. Через вивчення української мови та літератури ми формуємо в дітей любов до рідної мови, культури та історії [59, с.7].

Тому на уроках словесності в початковій школі діти опановують такі наступні навички:

- розмовляти: навчаються розмовляти з іншими людьми, слухати їх і використовувати слова для досягнення своїх бажань у різних ситуаціях;
- розуміти: діти вчаться читати різні тексти, дивитися відео і розуміти, що в них написано або показано, вони можуть сказати, що їм сподобалось, а що ні, і чому;
- писати: навчаються висловлювати свої думки і почуття на письмі, навчаються писати листи, історії і різні повідомлення;

- вивчати мову: досліджують, як влаштована мова, спостерігають за словами, звуками і реченнями, щоб краще розуміти, як ними користуватися [59, с.7].

Згідно із Законом «Про освіту», основна мета навчання – це розвиток у дітей таких навичок, які їм знадобляться для успішного життя. Це можуть бути вміння спілкуватися, вирішувати проблеми, працювати в команді і багато інших, а саме:

- впевнене використання державної мови;
- практичне використання рідної та іноземних мов;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- здатність діяти відповідно до принципів демократії, відстоювати права людини, сприяти соціальній справедливості та вести здоровий спосіб життя, усвідомлюючи свою роль у створенні більш справедливого суспільства;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти [45, с.15].

Компетентності – це єдине ціле, де кожна складова доповнює та підсилює інші. Саме тому необхідно чітко усвідомлювати, як окремі компетентності формуються та взаємодіють між собою. Останнім часом виникла певна плутанина щодо поняття компетентність. Однак, незалежно від конкретного тлумачення, воно завжди передбачає здатність учня застосовувати свої знання та навички на практиці [23, с. 11].

Державний стандарт початкової освіти передбачає, що школа має допомогти кожній дитині розвиватися гармонійно. Це означає, що крім знань,

діти повинні розвивати свої творчі здібності, вміння працювати в команді, критично мислити і багато іншого [44].

Читацька компетентність – вміння ефективно взаємодіяти з текстом у різних життєвих ситуаціях, від пошуку інформації до аналізу складних текстів, використовувати читання як інструмент для навчання [39, с.13].

Академік Савченко О.Я. визначає читацьку компетентність як здатність людини не просто читати, а розуміти та оцінювати тексти. Це вміння працювати з різними видами текстів та витягувати з них максимум корисної інформації [49, с.3].

Розвиток читацької компетентності в молодших школярів – це складний процес, який передбачає використання різних видів завдань, спрямованих на поглиблення розуміння тексту, його запам'ятовування та творче переосмислення.

Для успішного формування читацької компетентності необхідно постійно підтримувати в учнів інтерес до читання, оскільки новизна сприйняття літературного твору – явище тимчасове. Застосування інтерактивних методів і прийомів, перетворюють учнів на активних учасників навчального процесу, спонукаючи їх до спілкування, обміну думками та самостійного осмислення прочитаного [48, с.34].

Яценко Т.О. подає визначення читацька компетентність, як здатності особистості здійснювати ефективну взаємодію з текстом, розуміти і використовувати його для задоволення своїх потреб і досягнення поставлених цілей [67].

Хорошовська Т.П. розглядає читацьку компетентність, як здатність людини ефективно використовувати письмові тексти для задоволення своїх навчальних, пізнавальних, соціальних і особистісних потреб [62].

Поняття читацької компетентності – це складне утворення, яке складається з багатьох складових. Як зазначає Чепелева Н.В., читання – це не лише спосіб отримання інформації, а й інструмент для розвитку особистості дитини, формування її світогляду та емоційного інтелекту. Розвиток

особистості є однією з головних цілей сучасної освіти, а читання відіграє в цьому процесі ключову роль. Тому формування читацької компетентності є пріоритетним завданням початкової школи [55, с.68].

Хоча читацька компетентність не виділена як одна з ключових в Законі України «Про освіту», але вона є невід'ємною частиною таких компетентностей, як володіння мовою та здатність до самоосвіти, де взаємодія з текстами відіграє ключову роль. Крім того, вона може розглядатися як предметна компетентність [39, с.5].

Саме в початковій школі виховується любов до книги, тому так важливо приділяти особливу увагу розвитку читацької компетентності учнів молодших класів. Навички швидкого та усвідомленого читання, засвоєні в молодшому шкільному віці, залишаються з людиною на все життя, сприяючи її всебічному розвитку. Окрім того, сьогодні відкриваються безмежні можливості для здобуття знань, і освіта має навчити людей ними користуватися [54, с.68].

Сьогодні діти все менше читають художні книги. Їм цікавіші інші способи отримати інформацію. Але читання – це найкращий спосіб дізнатися багато нового, розвинути мову та мислення. Коли людина добре читає, їй легше вчитися в школі. Тому вміння читати – це дуже важливий навик для кожного учня. Рівень читацької грамотності безпосередньо впливає на загальний рівень знань учня. Оволодіння читанням – це ключ до успішного навчання у всіх навчальних дисциплінах.

Читацька компетентність як ключова – це комплекс знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного взаємодії з текстом та його використання для навчання, спілкування та саморозвитку.

Читацька компетентність як предметна – це здатність учня, що включає в себе не лише розуміння прочитаного тексту, але й вміння застосовувати отримані знання на практиці, формувати власну думку та оцінювати прочитане з точки зору літературних критеріїв [67, с.195].

Читацька компетентність – це багатогранне утворення, яке включає в себе не лише техніку читання, а й здатність аналізувати, інтерпретувати та

оцінювати різноманітні тексти. Читацька компетентність необхідна як для ефективного спілкування, так і для поглиблення знань у будь-якій галузі. Навички читання, набуті в молодшому шкільному віці, стають міцним фундаментом для подальшого розвитку дитини, готують до успішного навчання, самостійного пізнання світу та особистісного зростання [30, с.147].

У широкому значенні – читацьку компетентність молодшого школяра можна розглядати як багатогранне утворення, що охоплює не лише техніку читання, а й здатність розуміти, аналізувати та оцінювати тексти, а також творчо взаємодіяти з ними [65].

Програмні документи Нової української школи особливо наголошують на важливості міжпредметної інтеграції для розвитку читацької компетентності учнів. На практиці складно знайти такий розподіл навчального часу між предметами, щоб сформувати в учнів усі необхідні компетенції, зокрема читацьку, і водночас не перевантажити їх [34, с. 16-18].

Компетентна людина – це та, яка може сама розв'язувати різні задачі, використовуючи свої знання і вміння, а коли чогось не знає, то може знайти цю інформацію. Компетентний читач – це той, хто любить читати, уявляє собі все, що читає, може критично оцінювати прочитане, знаходити в книжках глибокі думки і навіть висловлювати свої власні. Така людина вміє цінувати красу в літературі, розуміє важливість культури свого народу і поважає культури інших народів. Вона готова до змін і може жити в сучасному світі, де все швидко змінюється.

Компетентний читач – це не просто той, хто вміє розпізнавати букви та складати слова. Це активний учасник навчального процесу, який усвідомлює свої сильні та слабкі сторони, свої інтереси та цілі. Такий учень здатний сам обирати, що і як читати, планувати свій час і оцінювати результати своєї роботи. Він постійно прагне до самовдосконалення і розвитку своїх читацьких навичок [60, с.8].

Успішний результат формування компетентного читача в Новій українській школі – це складний процес, який передбачає взаємодію різних

складових: оновлений навчальний матеріал, сучасні методи навчання, чітко визначені етапи роботи та систематичний контроль результатів. Конкретизація співвідношення окремих механізмів читацької компетентності з її компонентами простежується далі за текстом й виділена курсивом [35, с.73].

Коли говорять про те, як навчити дітей читати і як перевірити, наскільки добре вони це роблять, особливо в молодших класах, то використовують багато різних слів, щоб описати людину, яка вміє добре читати і розуміти те, що вона прочитала. Таку людину називають різними словами, але всі вони означають, що вона може легко працювати з книжками і документами, як паперовими, так і електронними. У сучасній педагогіці спостерігається різноманітність термінів, які характеризують вміння читати і розуміти текст. Часто такі терміни, як читання з розумінням, критичне читання та інші, використовуються як взаємозамінні.

Читацька компетентність молодшого школяра – це сукупність умінь і навичок, які дозволяють учню ефективно працювати з текстом: розуміти його зміст, аналізувати, оцінювати та використовувати отриману інформацію. Це не лише вміння читати, а й здатність мислити критично, аналізувати літературні твори та проявляти творчість [39, с.13].

Читацька грамотність – це здатність людини ефективно взаємодіяти з письмовою інформацією, використовуючи її для досягнення своїх цілей і розвитку особистості, а також потенціал застосовувати отримані знання на практиці [70, с.5].

Всі ці визначення схожі, але в кожному з них є щось своє. Це тому, що поняття читання дуже багатогранне, і кожен бачить його по-своєму. Коли науковці говорять про читання, вони намагаються пояснити, що для них означає бути хорошим читачем, і виділити найважливіші аспекти цього процесу.

В українській педагогіці часто говорять, що вміння читати – це тільки вміння читати книжки. Тобто, увага зосереджена на тому, щоб дитина могла читати вірші, казки та інші літературні твори. Але насправді, вміння читати –

це набагато більше, ніж просто читання книг. Однак, цілком зрозуміло, що читацька компетентність виходить за межі літератури і включає в себе вміння працювати з різноманітними текстами, які оточують нас у повсякденному житті. Зважаючи на сучасне розуміння, терміни читацька компетентність та читацька грамотність стали практично синонімічні, причому останній все частіше використовується у міжнародних дослідженнях, таких як PISA та PIRLS [39, с.14].

Становлення молодшого школяра, як читача виступає важливим педагогічним завданням. У контексті прогресу інформаційних технологій спостерігається зниження зацікавленості учнів у художньому слові, що може мати небажані наслідки у майбутньому. Сучасна освіта має на меті не тільки передачу знань, але й розвиток універсальних компетентностей учнів.

Нова українська школа представляє собою важливу ініціативу Міністерства освіти і науки, спрямовану на реалізацію ключових завдань: виховання незалежних, організованих учнів, здатних дотримуватися своїх прав, розвивати правову свідомість, співпрацювати, демонструвати творчий підхід, бути толерантними до різних думок, прагнути до діалогу та компромісу. Сьогодні учні мають вчитися співпрацювати, оцінювати об'єктивно, уміло вести діалог, знаходити і вирішувати проблеми та самостійно здобувати нові знання [53, с.142].

Дослідження зарубіжних освітніх систем, які успішно реалізують компетентнісний підхід, можуть надати цінні ідеї для вдосконалення Нової української школи. Глибокий аналіз сутності поняття предметної літературної компетентності та виявлення ефективних методичних підходів до її формування у школярів. Незважаючи на наявність теоретичних розробок щодо формування літературної компетентності, відсутня чітка методика їх впровадження в контексті Нової української школи.

Шкільна практика демонструє суперечності між великими можливостями літератури для розвитку учнів та реальними труднощами у формуванні їхньої

читацької компетентності, що пов'язано з відсутністю достатньої теоретичної підтримки цього процесу [35, с.73].

Читацька компетентність не обмежується простою здатністю читати; вона включає в себе знання, уміння, навички та ціннісні орієнтації, які дозволяють особі ефективно шукати інформацію та вирішувати пізнавальні завдання. Успішне читання є критично важливим для розвитку індивіда у суспільстві.

Компетентність не формується напряму. Вона є результатом поєднання знань і вмінь, які учень набуває під час навчання, і дозволяє йому стати активним суб'єктом читацької діяльності, що здатний до саморозвитку.

Ми хочемо, щоб діти не тільки вміли читати, а й розуміли, що вони прочитали. Тому ми перевіряємо, чи можуть вони відповісти на запитання про текст, чи розуміють вони головну думку, чи можуть висловити свою думку про те, що прочитали. Ми також дивимося, чи можуть вони використовувати те, що вони прочитали, в інших ситуаціях [60, с.10].

Читацька компетентність вважається сформованою, коли учень може «читати між рядками». Це означає, що він може виявляти приховані зв'язки або ідеї, які не виражені прямо, але які логічно відтворюються з представленої інформації. Це дозволяє читачеві вбачати непрямозазначену інформацію, розуміючи логічні відносини між різними частинами тексту.

У молодших класах учні зазвичай приходять до простих висновків, таких, як причина та наслідок подій, мета певних дій, спільні та відмінні риси об'єктів або явищ, а також роблять передбачення про майбутній перебіг подій у сюжеті. Інтерпретування і інтегрування (узагальнення) інформації [50, с.253].

Щоб глибше зрозуміти авторський погляд, читач повинен брати до уваги емоції, думки героїв, факти, описи, авторські коментарі та з'єднувати ці елементи. Це допомагає формувати послідовність думок і висновків, які відкривають явний та прихований зміст тексту і висвітлюють авторське бачення ситуації.

Інтерпретація тексту вимагає визначення та аналізу цих зв'язків, розрізнення основного і допоміжного, порівняння інформації з ілюстраціями

або діаграмами. Цей процес також включає розуміння мовних висловів, розрізнення буквального і переносного значення слів. При аналізі художнього тексту особлива увага приділяється співвідношенню між мовою та поведінкою персонажів, а також їхніми зовнішніми характеристиками. Все це вимагає від читача більш глибокого і рефлексивного підходу до розуміння тексту [64, с.66].

Щоб зрозуміти, наскільки добре дитина вміє читати і розуміти те, що вона прочитала, потрібно давати їй завдання, які пов'язані з літературою. Це такі завдання, для виконання яких дитині потрібно не тільки знати те, що вона вже вивчила, але й дізнатися щось нове. Тобто, дитина повинна не просто відповісти на запитання, а й поміркувати, порівняти, зробити висновки.

Компетентнісно-орієнтовані завдання – це незвичайні справи. Вони заохочують учнів не просто запам'ятовувати інформацію, а діяти, шукати відповіді на складні питання і вирішувати проблеми. Такі завдання часто виходять за рамки підручника і стосуються реального життя. Вони можуть бути пов'язані з цікавими для учнів темами і вимагають від них не лише знань, а й умінь мислити творчо і самостійно.

Під час навчання, завдання, які спрямовані на розвиток умінь, а не лише знань, допомагають учням відчувати себе успішними та знайти особистий сенс у читанні. Це, в свою чергу, спонукає їх більше читати [60, с.12].

Читацька діяльність – це цілеспрямований процес, який націлений на досягнення певної мети, наприклад, отримання нових знань, розв'язання навчального завдання або просто отримання задоволення від читання. Сутність читацької діяльності учнів початкової школи динамічна та варіюється залежно від комплексу чинників, що включають індивідуально-психологічні особливості, рівень читацького досвіду, обсяг фонових знань, розвиток мовлення, пізнавальних процесів та специфіку сприйняття літературного твору в молодшому шкільному віці [30, с.147].

Процес навчання визначає, що формувати справжнього читача, необхідно з перших кроків, закладати міцну основу читацьких навичок. Тільки кваліфіковане навчання читання гарантує ефективний розвиток читацьких

компетенцій. Навіть якщо дитина технічно освоїла читання, це ще не означає, що вона стане активним читачем. Бажання читати книги самостійно – це окрема і важлива складова, яка формується не автоматично.

Парадоксально, але факт, що більшість сучасних школярів вміють читати, проте не відчують потреби в цьому. Причина криється в недостатній увазі до розвитку читацької культури [14, с.2].

Читацька діяльність знаходить своє об'єктивне вираження до книжки взагалі і передбачає постійну активну участь читача, починаючи з перших слів і закінчуючи глибоким осмисленням прочитаного. У початковій школі саме вчитель відіграє ключову роль у формуванні читацької самостійності учнів, направляючи і підтримуючи їхню читацьку діяльність. [22, с.25].

Читацька діяльність – це не пасивне споживання тексту, а активний діалог читача з автором, що передбачає розуміння, інтерпретацію та оцінку прочитаного. Читацька діяльність включає в себе:

- швидко та точно орієнтуватися в текстовій інформації;
- сприймати інформацію з тексту цілісно та системно;
- аналізувати інформацію, виокремлювати головне від другорядного.

Отже, читацька діяльність - це діалог читача з текстом, під час якого відбувається обмін думками та ідеями, взаємодія читача з текстом на рівні розуміння, інтерпретації та оцінки [66, с.217].

1.2. Роль читання у пізнанні дитячої літератури

Зростання доступності інформації в сучасному світі вимагає від людей не просто споживати її, а й творчо переробляти, генерувати нові ідеї. Постійний потік інформації спонукає людей до безперервного навчання і самовдосконалення, що, в свою чергу, розвиває творчий потенціал. Таким чином, інформаційне суспільство створює сприятливі умови для самореалізації творчих особистостей. Незважаючи на очевидну потребу суспільства в творчих особистостях, наша освіта ще не в повній мірі забезпечує розвиток творчого

мислення учнів. Саме тому виховання творчої людини є одним з найважливіших завдань сучасної освіти.

Вважається, що чим раніше дитина почне читати, тим успішніше вона буде опановувати інші навчальні дисципліни. Щоб писати грамотно, потрібно не тільки знати правила, але й розуміти сенс того, що пишеш. А це неможливо без вміння читати і аналізувати тексти. Дитина, яка погано читає, часто відчуває себе відсталою від однолітків і втрачає мотивацію до навчання. Нерозвинені навички читання можуть серйозно обмежити майбутні можливості дитини. Такий учень не стане активним читачем, він втрачає інтерес до книг, оскільки читання для нього – це не розвага, а обов'язок. Тому основною метою навчання читання у початковій школі є формування читацької компетентності школяра [32, с.176].

Перехід до цифрового світу висуває нові виклики перед освітою. Скорочення читання паперових книг призводить до погіршення читацьких навичок учнів. Для подолання цієї проблеми необхідно розробити нові педагогічні технології, які б стимулювали інтерес до читання, допомогли учням краще розуміти тексти та сформували в них стійку мотивацію до самостійного читання.

Сучасний урок має бути інтерактивним простором, де учні через різноманітні практичні завдання розвивають необхідні для життя компетентності. Завдяки активному навчанню, що відповідає віковим особливостям учнів, формуються не лише знання, а й уміння застосовувати їх на практиці, розвиваються творчі здібності та критичне мислення [6, с.1].

Читання – це складний когнітивний процес, що вимагає одночасної роботи багатьох мозкових центрів, це не просто розшифровка букв, а складний інтелектуальний процес, який формує особистість. Складний процес, що включає в себе низку взаємопов'язаних пізнавальних функцій, таких як увага, сприйняття, мислення, пам'ять та мовлення [29, с.5].

Поняття читання та читацька грамотність не є статичними, а постійно еволюціонують разом із розвитком суспільства. Розуміння читання як

виключно шкільного предмета є застарілим. Сьогодні читання розглядається як багатогранна діяльність, яка виходить за межі освітнього процесу. Воно формується протягом усього життя і залежить від особистих досвідів та взаємодії з іншими людьми.

Значення тексту формується не лише самим текстом, але й соціальним та культурним контекстом, у якому відбувається читання. Попередній досвід, знання та цінності читача впливають на його сприйняття тексту. Крім того, сучасні читачі взаємодіють з різноманітними текстами в цифровому середовищі, що розширює можливості для інтерпретації та створення нових значень [70, с.5].

Світ, що постійно розвивається, ставить нові виклики перед читачем, який повинен не просто споживати інформацію, а й активно взаємодіяти з нею. У міру того, як змінюється світ, змінюються і наші уявлення про те, що означає бути грамотним читачем. Те, що вважалося ефективним читанням у минулому, вже не відповідає потребам сьогодення. Сучасні читачі зіштовхуються з більш складними текстами та різноманітнішими форматами інформації.

Кожен читач привносить у процес читання свої унікальні особливості, що впливають на розуміння тексту. Ефективність читання залежить від багатьох факторів, включаючи формат тексту (друкований, електронний), складність мови, обсяг інформації, а також від того, наскільки завдання, поставлене перед читачем, відповідає його інтересам і знанням. Завдання можуть варіюватися від поверхневого ознайомлення з текстом до глибокого аналізу та синтезу інформації. Відповідно до своїх цілей і індивідуальних особливостей, читач обирає стратегії читання, які дозволяють йому ефективно відшукувати необхідну інформацію в тексті, аналізувати її та будувати власну інтерпретацію прочитаного [70, с.5].

Здатність читати – це не лише техніка, яку ми освоюємо в дитинстві, а й навичка, яка розвивається протягом усього життя і адаптується до нових умов. Читання – це постійний процес навчання і самовдосконалення. Це не просто спосіб отримання інформації, а засіб самопізнання та саморозвитку. Через

книги ми можемо краще зрозуміти себе і свій внутрішній світ, розширити свої горизонти і знайти відповіді на важливі життєві питання. Якість читання безпосередньо залежить від того, наскільки добре розвинена у учня читацька компетентність, яка є основою успішного навчання [46].

Одним із ключових завдань початкової освіти є підготовка учнів до роботи з різними видами текстів, включаючи ті, що подаються в електронному форматі, та розвиток у них здатності розуміти інформацію, представлену в різних формах. А також, формування вміння ефективно спілкуватися на основі прочитаного, висловлювати свої думки чітко та аргументовано, вести дискусії, обґрунтовуючи свою позицію фактами з тексту.

Державний стандарт початкової освіти 2018 року та розроблені на його основі типові освітні програми чітко визначають, які вміння роботи з текстом мають бути сформовані у учнів на кожному етапі навчання. Це включає в себе не тільки розуміння змісту тексту, але й здатність аналізувати його, оцінювати, синтезувати інформацію та використовувати її для вирішення різних завдань [59, с.10].

Читання – це не лише індивідуальна діяльність, а й важлива складова соціального життя, це ключ до особистісного зростання. Завдяки спільним обговоренням прочитаного ми розширюємо свій кругозір, розвиваємо комунікативні навички та формуємо спільні цінності. Читання об'єднує людей, допомагає нам краще зрозуміти один одного та будувати міцніші соціальні зв'язки.

Щоб уникнути плутанини та забезпечити ефективне засвоєння учнями нового матеріалу, вчителю необхідно чітко окреслити межі кожного поняття, визначити його суттєві ознаки та відмінності від інших понять. Це дозволить вчителю підібрати оптимальні методи і прийоми навчання, які сприятимуть глибокому розумінню учнями навчального матеріалу [51, с.327].

Сьогодні, коли інформація доступна як ніколи раніше, вміння читати і аналізувати тексти є ключовою компетентністю, яка дозволяє людині орієнтуватися в потоці інформації, приймати обґрунтовані рішення та

ефективно взаємодіяти з оточуючими. Зростаюча кількість та складність інформації, з якою ми стикаємося щодня, робить вміння ефективно читати більш важливим, ніж будь-коли раніше. Тому питанню формування навичок читання та оцінювання читацьких здібностей приділяється все більше уваги.

У науковій і методичній літературі, присвяченій вивченню читання, для опису людини, яка вміє ефективно взаємодіяти з текстовою інформацією в різних форматах (паперових і електронних), використовується широкий спектр термінів. Це пов'язано з тим, що вчені та методисти намагаються максимально точно описати складний процес читання та виділити його різні аспекти. Різноманітність термінів, що використовуються для опису здатності людини ефективно працювати з текстом, відображає складність цього процесу та його багатогранність. Часто ці терміни використовуються як взаємозамінні, однак кожен з них може акцентувати на різних аспектах читацької діяльності [18, с.19].

Проблема формування читацького інтересу у молодших школярів має глибокі психологічні корені. Нерозуміння дітьми користі від читання, відсутність позитивного досвіду взаємодії з книгою, а також несформовані читацькі навички можуть призвести до того, що читання сприймається як нудне і нецікаве заняття.

Державний стандарт початкової освіти визначає читацьку грамотність як одну з ключових компетентностей, які учень повинен здобути в процесі навчання. Цей підхід передбачає, що учні не тільки оволодіють технікою читання, а й навчаться аналізувати тексти, критично мислити та використовувати отриману інформацію для вирішення проблем. Тому в умовах Нової української школи необхідно застосовувати інноваційні форми, методи та засоби навчання для збереження зацікавленості молодших школярів у читанні та підкреслення його ролі в сучасному світі [41, с.184].

Формування навичок читання – це не лише опанування техніки читання, а й розвиток здатності розуміти прочитане, аналізувати тексти, співвідносити їх зі своїм життєвим досвідом і формувати власну думку. Саме тому основне

завдання уроків читання – виховати активних читачів, здатних самостійно обирати книги і отримувати від читання задоволення. А для цього вчителі мають обирати такі методичні прийоми, які максимально враховують вікові особливості учнів, стимулюють їх пізнавальну активність і сприяють розвитку таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та класифікація. Необхідно розвивати в учнів початкової школи мотивацію до читання [33, с.82].

Незважаючи на те, що наукові дослідження намагаються визначити загальні цілі читання художньої літератури, індивідуальний досвід кожного читача є унікальним. Крім розширення світогляду та розвитку естетичного смаку, читачі можуть мати безліч інших, більш особистих мотивів для звернення до літературних творів.

Хоча кожен читач знаходить у літературі щось своє, важко заперечити, що художні тексти є незамінним інструментом для розвитку читацьких навичок та закладення фундаменту для подальшого вивчення літератури. Саме тому в початковій школі ми звертаємо особливу увагу на художні твори, розуміючи їхню важливість для успішного навчання в старших класах [39, с.77].

Читаючи про пригоди позитивних героїв, дитина не просто отримує задоволення, а й навчається на їхніх прикладах, переймає їхні риси характеру та вчинки. Цей процес ототожнення з героєм є потужним інструментом морального виховання, який допомагає дитині сформувати власне уявлення про добро і зло, навчитися співпереживати іншим людям і приймати відповідальні рішення. Читання художньої літератури – це подорож у світ інших людей і подій. Намагаючись зрозуміти мотиви героїв, дитина вчиться співпереживати, аналізувати ситуації та приймати власні рішення. Саме тому так важливо підтримувати в дітях любов до книги, адже читання сприяє їхньому всебічному розвитку.

Простір дитячого читання в початковій школі має поєднувати організовані вчителем та самостійні читацькі заняття, щоби формувати в учнів стійкий інтерес до книги та різноманітні читацькі навички, вміння ефективно

працювати з різними видами текстів. Щоб кожен учень став активним читачем, який розуміє цінність книги і використовує її як джерело знань та задоволення [56, с.16].

Отже, навчання дітей молодшого шкільного віку читати – це складний процес, який проходить кілька етапів і має індивідуальні особливості для кожної дитини. Техніка читання та розуміння змісту тексту тісно пов'язані між собою, а процес сприйняття інформації має свої вікові особливості [29, с.15].

1.3. Особливості тематики та різножанровості творів на уроках словесності

Література – це мистецтво слова, яке здавна захоплювало й надихало людей. Та в XXI столітті ми стикаємося з проблемою: люди все менше читають класичні твори, що призводить до збіднення нашої мови та втрати глибокого розуміння світу. Мова класичних творів – це вишукана палітра, яка дозволяє нам бачити світ у всіх його барвах. Читаючи класику, ми не лише збагачуємо свій словниковий запас, а й розвиваємо естетичний смак та глибину мислення. Прислів'я, приказки та інші фразеологізми – це яскраві барви на мовному полотні, які роблять нашу мову багатшою та виразнішою [63, с.116].

Робота з художнім твором на уроці читання – це складний процес, який вимагає від педагога індивідуального підходу до кожного твору та учня. Різноманітність літератури, яку вивчають школярі, потребує постійного пошуку нових методів і прийомів, щоб зробити процес навчання цікавим та ефективним. Від того, наскільки вчителю вдається зацікавити дітей, залежить їхній розвиток як особистостей [7].

Аналіз творів різних жанрів допомагає учням розвивати навички критичного мислення, розуміння тексту, інтерпретації та виразного читання. Важливо, щоб учителі створювали інтерактивні та цікаві завдання для учнів, щоб зробити процес вивчення різних жанрів літератури захоплюючим і пізнавальним.

Кожен художній твір — це цілий світ, створений автором. У цьому світі є свої герої, події, проблеми та думки. Автор обирає, якими словами і засобами описати цей світ, щоб передати читачеві свої ідеї та враження. Художній твір — це органічна єдність змісту та форми. Зміст — це те, про що розповідає автор, а форма — це як він це розповідає. Художні засоби, композиція, сюжет та інші елементи допомагають автору створити неповторний світ твору [5, с.13].

Художній текст — це своєрідне вікно в інший світ, де ми можемо зустріти різних людей, пережити різні емоції. Читаючи, ми навчаємося співпереживати, розуміти інших, розвивати свою уяву. Саме тому художня література є таким важливим інструментом у навчанні читання, адже вона не тільки розвиває навички читання, але й формує особистість дитини [39, с.78].

Під час вивчення літератури учні виконують практичні завдання, які допомагають їм:

- глибоко розуміти зміст тексту;
- оцінити вчинки персонажів та їх мотиви;
- визначити емоційне забарвлення твору;
- аналізувати мовні засоби, які автор використовує для створення певного ефекту;
- тлумачити символи, метафори та інші літературні прийоми;
- розуміти, як персонажі впливають на розвиток сюжету та розкриття авторського задуму [59, с.23].

Щоб розвинути в учнів здатність розуміти та оцінювати художні твори, ми повинні пропонувати їм завдання, які стимулюють їхню творчу уяву, емоційну чутливість та критичне мислення. Ці завдання повинні спонукати учнів до активної роботи з текстом, пошуку додаткової інформації та формування власної думки. Вони сприяють формуванню в учнів здатності до самостійного мислення, критичної оцінки інформації та творчого застосування знань [35, с.74].

Аналіз художнього твору — це інтелектуальний процес, який передбачає розчленування твору на складові частини з метою глибокого проникнення в

його суть, виявлення особливостей композиції, образної системи, мови та інших елементів. Існує безліч підходів до аналізу художнього твору, які дозволяють розкрити його багатогранність. Ми можемо аналізувати образи героїв, досліджувати соціальні проблеми, що порушуються в творі, або порівнювати його з іншими творами. Кожен з цих підходів дає нам нові знання про літературний процес. Аналіз жанрової специфіки епічних, ліричних, драматичних та ліро-епічних творів, а також фольклорних жанрів [5, с.14].

Ефективна робота з художнім твором передбачає комплексний підхід, який враховує як особливості самого твору, так і вікові та індивідуальні особливості учнів. Завдання вчителя – створити умови для того, щоб кожен учень міг знайти у творі щось своє, розвинути власне розуміння та інтерпретацію прочитаного. Різноманітність жанрів дитячої літератури відкриває широкі можливості для формування в учнів читацької компетентності та загальнокультурних навичок [17, с.12].

Дослідження різножанрових літературних творів на уроках словесності для учнів початкових класів може бути корисним для розвитку їхніх навичок читання, розуміння тексту та виразного мовлення. На таких уроках молодші школярі мають можливість ознайомитися з різними літературними жанрами та вивчати їх особливості. Під час аналізу творів різних жанрів слід вдаватися до таких дій, як:

- а) аналіз сюжету та головних персонажів;
- б) вивчення моральної або педагогічної ідеї, яку передає казка;
- в) розуміння образів, символів та конфліктів у казці;

У ході опрацювання поетичних творів звертаємо увагу учнів на аналіз поетичних засобів, таких як рими, ритм, метафори, порівняння.

- а) вивчення теми та настрою вірша;
- б) виразне читання та власне виразне читання вірша.

Під час опрацювання жанру «оповідання» ми спочатку аналізуємо структуру розповіді: вступ, розвиток подій, кульмінація та висновок.

- а) аналіз головних подій та розвитку сюжету;

- б) вивчення головних персонажів, їх характерів та мотивацій;
- в) розгляд теми та повчального аспекту оповідання;
- г) вивчення мети розповіді та її обраної теми;
- д) розгляд послідовності подій та роль різних персонажів у розповіді;

Драматична рольова гра:

- а) аналіз сценарію гри та ролей персонажів;
- б) розуміння характерів та мети кожного героя у грі;
- в) розгляд конфліктів та способів їх вирішення [26, с.112].

Учні знайомі з казками ще з дошкільного віку. Чарівність казки полягає в її захоплюючому сюжеті, містичності та неймовірності подій. На початковому етапі навчання не потрібно очікувати, що учні дадуть наукове визначення цього жанру. Головне для них – зрозуміти його суть, не вдаючись до формальних формулювань. У молодших класах акцент ставиться на формуванні загального розуміння того, що таке казка, і як вона відрізняється від інших літературних жанрів.

Казка – це оповідь про чарівні і вигадані події, де головним є вигадка та імагінація. Місія вчителя – стимулювати та заохочувати учнів до створення власних казок.

На початковому етапі навчання учням не представляють формального визначення казки, як жанру. Проте під час читання акцентуються характерні для казки елементи: вигадковість, зображення дивовижних подій, в яких беруть участь звірі, явища природи та люди, особливий початок та типова для казки структура з повторенням подібних дій, а також закінчення. Однією з важливих рис казки є її дискретний моральний аспект: пізнавальний зміст подається ненав'язливо, без прямої дидактики. Школярів зачаровують захоплюючі сюжети, виразні образи та влучні описи персонажів [13].

Казки в собі несуть глибокий освітній та виховний заряд. Їхня особливість у відображенні тріумфу справедливості, що саме по собі є важливим виховним аспектом. Виявляючи радість через казки, учні навчаються оцінювати та роздумувати. Аналіз казкових творів спонукає учнів до

висловлювання своїх думок, що сприяє розвитку їхнього критичного мислення. Під час обговорення казок корисно ставити запитання, які стимулюють міркування та рефлексію. Вибір казок у навчальних матеріалах має пізнавальний характер.

Роблячи наголос на казках під час уроків читання, важливо пам'ятати про основні вимоги до процесу навчання: забезпечити глибоке розуміння тексту дітьми. Тільки з таким підходом можна досягти основної мети уроків – освітнього та виховного ефекту.

Особливості опрацювання жанру казка має ту ж структуру, що й уроки опрацювання оповідань. Після знайомства з казкою та, за потреби, роз'яснення слів і виразів, використовуються такі етапи, як вибіркове читання, відповіді на питання, формування плану через малюнки та слова, а також різні способи переказу. Залежно від конкретного тексту казки, може варіюватися зміст та цілі кожного етапу.

Основний акцент слід робити на тому, щоб учні глибоко розуміли зміст казки, відчували послідовність подій та могли зрозуміти причини дій персонажів. Систематизація знань стосовно казок, велику роль відіграють методи інсценізації та драматизації [16].

Оповідання є коротким художнім твором, що зазвичай концентрується на одній або кількох подіях з життя людей чи тварин. Вони представлені в підручниках для учнів 2-4 класів, можна умовно розділити на дві категорії:

1. Твори, де головні дійові особи – люди.
2. Твори, що зображують природу та взаємодію людей в ній.

Щоб глибше зануритись у світ оповідання, слід аналізувати його художні особливості та працювати над його композиційною структурою.

Художній задум автора розкривається завдяки сукупності образотворчих елементів. Підхід до побудови уроку читання оповідання залежить від його жанрових особливостей і охоплює послідовність певних етапів.

На стадії підготовки до читання, вчитель може скористатися короткою бесідою або оповіддю, щоб зорієнтувати учнів на основну подію твору,

створити відповідний настрій і викликати емоційний відгук. Також важливо в початковій бесіді роз'яснити слова, які можуть бути складними для розуміння учнями.

Читання оповідання відбувається у різних форматах. Якщо текст є емоційно насиченим, наповненим драматичними моментами та діалогами, то перше прочитання краще залишити за вчителем. Під час підготовки до читання корисно виокремити ключові смислові частини тексту, акцентуючи увагу на них під час читання. Якщо ж інформація в тексті є знайомою учням, вони можуть читати його самостійно. Також ефективним може бути використання чергового читання тексту учнями та вчителем або прослуховування запису твору.

Через аналіз літературного твору учні вчаться бачити глибинний зміст тексту, розуміти авторський задум, виявляти художні засоби, які використовуються для створення образів. Відповідаючи на запитання, учні демонструють рівень свого розуміння тексту та вміння працювати з ним [69, с.3].

Вірш – це короткий поетичний твір, поділений на рядки, які римуються. Навчання учнів читанню та розумінню поезії є відносно складним завданням. Основні акценти при цьому кладуться на:

- розуміння глибинного змісту твору (семантичний розбір);
- дослідження структурних особливостей (аналіз композиції);
- вивчення емоційно-образних аспектів та аналіз мовних та стилістичних засобів у вірші;
- вміння читати вірш виразно, базуючись на попередніх аналізах [67].

Молодші школярі починають знайомитися з двома різними світами поезії, це епічні та ліричні вірші. Кожен з них має свої особливості, які вимагають різних підходів у навчанні. Якщо в сюжетних творах важливо стежити за розвитком сюжету, то в ліричних – за передачею почуттів і настроїв автора. Вивчення громадянської лірики допомагає формувати у дітей любов до Батьківщини та почуття відповідальності за її майбутнє [26, с.378].

Дитяча література поділяється на різні жанри, так само як і література для дорослих. Кожен жанр має свої характерні риси, такі як сюжет, стиль написання та інші особливості. Із найдавніших часів до літератури для дітей увійшли твори таких жанрів, як повчання, міфи, перекази, біблійні легенди, казки.

У процесі роботи з текстами різних жанрів учні формують навички комплексного аналізу художніх, науково-пізнавальних та навчальних творів. У колі читання учні ознайомлюються з різноплановою літературою, тому важливо розуміти, що кожен жанр має свої специфічні риси:

1. Казка представлена, як народний твір мистецтва.
2. Оповідання - це короткий художній текст з розповіддю про подію чи ситуацію.
3. Особливості творів для дітей із науково-освітньою інформацією.
4. П'єса відрізняється від інших жанрів своєю драматургією та структурою.
5. Вірш характеризується римою, мелодійністю та емоційністю.
6. Байка і її особливості як жанру, що несе моральний урок.
7. Короткі народні форми мистецтва, такі як прислів'я, загадки, скоромовки та інше [53, с.2].

Також молодші школярі починають знайомитися з новим жанром «байка», тому що цей жанр містить алегорію. Для того, щоб учні могли засвоїти зміст байки, необхідно використати їх відомості про тварин, оскільки малеча завжди з радістю сприймає історії про тварин, що розмовляють. Вчитель має з'ясувати, що ці розмови є вигадкою, характерною для байки. Цей жанр потребує уваги учнів на тому, що байка - це короткий віршований текст, де поняття «алегорія» не розглядається прямо, але її присутність відчутна в змісті. Учні навчаються висловлювати своє відношення до персонажів і розуміти, що в байках використовуються алегоричні образи. Основна мета - допомогти дітям зрозуміти основну ідею байки. Байка вивчається по частинах і заохочується до вивчення напам'ять.

Етапи роботи над байкою включають:

1. Підготовку до сприймання тексту.
2. Прослуховування вчителем або за допомогою аудіозапису.
3. Коротке обговорення для зрозуміння основного змісту.
4. Додаткове читання (рольове, вибіркоче).
5. Складання переказу та відповідь на питання.
6. Підсумкова дискусія та зосередження на основному посланні байки [10, с.243].

У початковій школі не передбачають окремих уроків для знайомства із жанром усної народної творчості для вивчення невеликих фольклорних форм, таких як загадки, прислів'я та скоромовки. Ці жанри з'являються в контексті уроку, як допоміжний, але все ж важливий матеріал, що підсилює навчальний досвід молодших учнів [16, с.31].

Такі елементи, як загадки, прислів'я та скоромовки роблять урок більш захоплюючим і граючим, що особливо важливо для учнів віком 6-10 років. Ці фольклорні форми можуть бути використані, як важливі дидактичні інструменти для покращення навичок читання та розвитку правильної вимови.

Учням молодших класів вже знайомі з загадками та скоромовками, тому немає потреби глибоко вдаватися в їхнє тлумачення. Проте, коли мова йде про прислів'я, вчителю слід надати коротке пояснення їх сутності, акцентуючи увагу на тому, що прислів'я – це короткі народні висловлювання з образним та навчальним змістом, які часто римуються [51, с.142].

Скоромовки використовуються не лише, як інструмент для освоєння норм вимови, але й як спосіб розвитку дихальних навичок, які впливають на виразність при читанні та декламації. Важливо розширювати використання скоромовок у навчальній діяльності, не обмежуючись лише прикладами з навчальних посібників.

Для учнів початкових класів, загадки та прислів'я є не тільки засобом для розвитку образного мислення, а й змістом дидактичних завдань. Їх можна включати як у процес вивчення нового матеріалу, так і під час узагальнення

пройденого. Не варто думати, що тільки тому, що деякі загадки та прислів'я у підручниках розташовані після художніх текстів та есе, їх слід аналізувати лише після завершення роботи з цими текстами. Різнобічний зміст та структура прислів'їв дозволяють звертатися до них при вивченні творів різних жанрів [31, с.310].

Сучасний вчитель працює в динамічному світі, де читацькі звички учнів постійно змінюються під впливом технологій. Це створює як виклики, так і нові можливості. З одного боку, вчителю доводиться конкурувати з гаджетами та соцмережами за увагу учнів. З іншого боку, він може використовувати ці технології для створення інтерактивних уроків та залучення молоді до читання.

Щоб зробити літературу цікавою для учнів, вчителю потрібно бути гнучким та креативним. Важливо не лише передавати знання про літературні твори, але й розвивати в учнів критичне мислення, вміння аналізувати тексти та висловлювати власну думку. Крім того, сучасна література повинна відображати різноманіття культур та досвідів, щоб кожен учень міг знайти щось близьке собі [47, с.48-50].

Дитяча література є невід'ємною частиною загального культурного розвитку дитини, вона формує її світогляд, розвиває мову та мислення. Вона, як і вся художня література, базується на тих самих естетичних принципах. Однак, враховуючи особливості дитячого сприйняття, вона має свої специфічні завдання – навчати, виховувати і розвивати особистість дитини. Поєднує в собі художню досконалість і педагогічну цінність. Вона не тільки розважає дитину, а й виховує в ній почуття прекрасного, формує моральні цінності та сприяє її всебічному розвитку.

Терміни «дитяча література» та «література для дітей і юнацтва» часто вживаються як взаємозамінні, але вони мають різні семантичні нюанси. Перший термін охоплює ширший спектр творів, включаючи й ті, що створені самими дітьми. Другий термін більш конкретно вказує на художні твори, спеціально написані для дитячої аудиторії.

«Коло дитячого читання» охоплює широкий спектр творів – від дитячої літератури до класичних творів, які стали популярними серед дітей. Це важливо для розвитку їхнього читацького смаку. Література про дітей – це твори, в яких образ дитини стає об'єктом художнього дослідження. Вони допомагають дорослим краще зрозуміти внутрішній світ дитини, її потреби та бажання [5, с.9].

Літературна освіта спрямована на формування всебічно розвиненої особистості. Вона допомагає розвивати уяву, емоційний світ, моральні цінності та естетичні смаки. Крім того, літературна освіта сприяє розвитку критичного мислення і формуванню гуманістичного світогляду [24].

Отже, молодші школярі взаємодіють з широким спектром літератури, включаючи науково-популярну і довідкову, яка стала дуже популярною останнім часом. Саме читання і розуміння цих текстів сприяє розвитку ключових компетентностей, визначених у Законі України «Про освіту» та освітніх стандартах [44].

Висновки до розділу 1

Дослідження науково-педагогічних джерел вказує на те, що поняття «читацька компетентність» є багатограним і не має однозначного тлумачення. Розвиток читацької компетентності передбачає не тільки засвоєння теоретичних знань про літературу, а й отримання практичних навичок, зокрема, вміння аналізувати та створювати власні тексти.

Формування читацької компетентності у молодших школярів – це складний процес, який вимагає тісної співпраці вчителя, учня та батьків. Лише за умови спільних зусиль можна досягти бажаних результатів. Початок роботи над формуванням читацької компетентності повинен ґрунтуватися на глибокому розумінні теоретичних основ та вміння практично застосовувати їх на уроці.

Щоб розвинути в молодших школярів здатність читати з розумінням, важливо враховувати їхній вік, індивідуальні особливості та психологічні характеристики. Це допоможе сформувати в них активну читацьку позицію. Такі учні зможуть не лише сприймати прочитане, а й глибоко осмислювати тексти, висловлювати власні думки та оцінювати прочитане.

Читання відіграє важливу роль у пізнанні сучасної літератури для учнів молодших класів в різних аспектах. Воно впливає на розвиток мовлення, мовних навичок, уяви та творчих здібностей. Через читання діти вивчають нові слова, фрази та вирази, що збагачує їхній словниковий запас і допомагає розвивати мовлення. Читання різноманітних казок, оповідань та історій стимулює уяву дітей та сприяє розвитку їхньої творчості. Багато сучасних казок та оповідань мають повчальні висновки, які вчать дітей моральним цінностям та правильному співжиттю з іншими людьми.

Читання захопливих книг приносить дітям велике задоволення, що, в свою чергу, підвищує їхню мотивацію до навчання та саморозвитку. Відкриваючи для себе світ сучасної літератури в ранньому віці, діти формують стійку любов до читання, яка супроводжуватиме їх усе життя.

Тобто, читання сучасної літератури має велике значення для учнів молодших класів, оскільки воно сприяє їхньому розвитку, вихованню та формуванню особистості.

Читання має бути не лише обов'язком, а й задоволенням. Саме тому важливо розвивати читацькі навички з дитинства, адже вони формуються індивідуально і потребують регулярної практики.

Отже, сформована читацька компетентність підготує учня до успішного навчання в наступних класах, де він зможе розуміти і аналізувати різноманітні тексти – від простих казок до складніших літературних творів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНА-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Аналіз програми та підручника

Початкова освіта має на меті всебічний розвиток дитини, формування її цінностей, навичок самостійної роботи, творчих здібностей та допитливості. Прагнення підготувати учнів до успішного навчання в подальшому і життя в суспільстві, яке постійно змінюється.

Типову освітню програму для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти. Програма детально описує, що саме учні мають вивчити – які змістові лінії, якими знаннями та вміннями вони повинні оволодіти в результаті навчання та як ці цілі досягаються через конкретні навчальні предмети або інтегровані курси. Крім того, програма визначає загальне тижневе навчальне навантаження для учнів [56, с.1].

В цих програмах мовну та літературну освіту зазвичай поділяють на два окремі предмети: «Українська мова» та «Літературне читання». Оскільки назва предмета «Літературне читання» є досить загальною, виникає потреба чітко визначити його мету, завдання, а також конкретизувати, яким саме знанням і вмінням мають оволодіти учні в результаті вивчення цього предмета.

Мета – поглиблено розвинути дитину через читання. Потрібно, щоб учні не лише навчилися читати, а й розуміли прочитане, могли висловлювати свої думки, критично мислити та творити. Читання допоможе їм розширити світогляд, розвинути емоційний інтелект і підготуватися до подальшого вивчення літератури.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

- ознайомлення учнів з різноманітною дитячою літературою;

- формування в них навички самостійного читання та розуміння текстів;
- вміння аналізувати та оцінювати прочитане;
- підготовка учнів до безпечного користування медіа;
- розвиток творчих здібностей та здатність працювати з різними джерелами інформації [56, с.15].

Програми Нової української школи акцентують на розвитку у молодших школярів здатності до глибокого читання, вміння належно обирати та аналізувати текст, формувати своє ставлення до прочитаного, розуміти емоційний та соціальний контекст тексту, а також ефективно шукати і працювати з інформацією в різних джерелах та форматах. Ці навички забезпечують здатність використовувати інформацію в різних життєвих і навчальних ситуаціях. Уроки української мови, особливо уроки словесності, відіграють ключову роль у розвитку читацької компетентності [44].

Як впливає з особливостей предмета «Літературне читання» визначено декілька змістових ліній.

«Пізнаємо простір дитячого читання» відкриває перед учнями 3-4 класів широкий світ літератури, пропонуючи їм знайомитися з різноманітними книжками, від художніх творів до довідників та навчальних матеріалів. Крім того, програма допомагає учням орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі та знаходити необхідну інформацію з різних джерел.

Зміст блоку «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного» охоплює комплекс завдань, спрямованих на удосконалення техніки читання (вголос і мовчки), розвиток здатності розуміти прочитане на різних рівнях (фактичний, концептуальний), а також формування навичок виразного читання та застосування різних стратегій читання відповідно до поставлених завдань.

Змістова лінія «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого» розвиває в учнів здатність сприймати усну інформацію з різних джерел. Це передбачає формування в них навичок слухання, розуміння та аналізу усного мовлення. Також виділяти головну думку, деталі, причиново-наслідкові зв'язки, розуміти

прихований зміст, висловлювати власне бачення, критично оцінювати інформацію, визначати її достовірність та застосовувати отриману інформацію в різних комунікативних ситуаціях.

Наступна лінія «Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів» спрямована на формування в учнів глибокого розуміння художніх та науково-художніх текстів. Це передбачає не лише читання, а й аналіз, інтерпретацію прочитаного з використанням літературознавчих понять. Крім того, учні навчаються висловлювати свої думки щодо прочитаного, критично оцінювати інформацію та використовувати її для особистісного зростання [59, с.11].

Змістова лінія «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою» передбачає формування в учнів комплексу навичок роботи з різними видами дитячої літератури. Діти навчаються розрізняти книги за жанрами та типами видання, прогнозувати їхній зміст, самостійно обирати книги для читання, а також висловлювати свої враження від прочитаного.

Змістова лінія «Досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією» має на меті те, щоб учні розуміли різні види медіа, вміли розпізнавати способи впливу на них, критично оцінювали інформацію та безпечно користувалися медіа. Крім того, лінія розвиває в учнів творчі здібності та навички створення власних медіапродуктів.

Змістова лінія «Перетворюємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти» передбачає розвиток творчих здібностей дітей. Вона передбачає, що учні будуть змінювати, доповнювати та продовжувати літературні твори, створювати власні історії, вірші та інші тексти. Також діти братимуть участь в інсценізаціях та дослідницьких проектах, розвиваючи при цьому уяву, мовлення та вміння працювати в команді [56, с.16].

Хоча різні навчальні програми реалізують ці змістові лінії через різні предмети (українська мова, літературне читання або інтегровані курси), очікувані результати навчання щодо розуміння та аналізу текстів є спільними для всіх. Згідно з Державним стандартом початкової освіти, наприкінці

початкової школи учні повинні вміти інтерпретувати, узагальнювати інформацію та аналізувати форму і зміст прочитаного тексту.

Підбираючи навчальні матеріали для уроків української мови та читання, вчитель повинен переконатися, що завдання та запитання до текстів спрямовані на розвиток у учнів таких важливих навичок, як інтерпретація, узагальнення інформації, аналіз та оцінка тексту. Для цього необхідно ретельно проаналізувати підручники і з'ясувати, чи пропонують вони достатню кількість різноманітних завдань, які допоможуть учням досягти цих результатів [59, с.12].

Реалізація змістових ліній програми з літературного читання допомагає учням стати активними читачами, які не просто читають, а й аналізують, обговорюють та оцінюють прочитане. Завдяки різноманітним завданням та цікавим книжкам, діти розвивають критичне мислення, уяву та творчі здібності [56, с.16].

Підручник з літературного читання для 4 класу є основним дидактичним засобом реалізації завдань Типової освітньої програми для 3-4 класів мовно-літературної освітньої галузі, розробленої під керівництвом Савченко О.Я. Підручник Наталії Богданець-Білокаленко та Юлії Шумейко Українська мова та читання (частина 2) [58] для 4 класу є одним із рекомендованих засобів реалізації змістовних ліній. Його структура навчального змісту здійснена поурочно, відповідно кількості годин, які вказані у Типовій освітній програмі.

На титульній сторінці вказано авторів, назву підручника, клас та частину. На форзаці (с.2) є умовні позначки, які допоможуть вчителю урізноманітнити види завдань на уроці. Слід звернути увагу на окремі завдання. А саме — наприклад, завданнях для «письменників», «художників» (с.8) ,«журналістів» (с.28) «акторів» (с.52), учні зможуть проявити творчість, кмітливість, висловити своє враження від прочитаного за допомогою малюнка або ж придумати власну історію. Наступна сторінка – це звернення авторок до здобувачів освіти (с.3) та побажання їм успіхів у навчанні.

Підручник має 8 розділів (с.3-156):

- 1) Непомітно прийшла в гості загадкова гостя – осінь (с.4-19);
- 2) Мій дім – це мій край, на ім'я Україна (с.20-43);
- 3) Немає мудріших, ніж народ, учителів (с.44-65);
- 4) Літературні казки (с.66-90);
- 5) Сніжний віночок спітає зима (с.91-124);
- 6) Весна – чарівниця, неначе цариця (с.125-134);
- 7) Дивись, не забудь, людиною будь (с.136- 145);
- 8) Спинилось літо на порозі (с.147 -156).

Перший розділ починається зі вступу, в якому розповідається про дивовижну пору року – осінь. Далі йде вірш Зубер О. «Осінь» (с.4-5), вірш Кротюк О. «Осінь» (с.5). Далі розміщені оповідання: «Артемкові друзі» за Смалю Ю. (с.6-8) та «Верес» за Пархоменком В. (с.9-10). Наступними є два вірші: «Осінь пожежа» Жупанина С. (с.11) та «Осіній лист» Пасенюка С. (с.11-12).

Також підрозділ «Гумористичні твори», який і розпочинається із пояснення що таке гумористичні твори (с.13). У ньому розміщена коротка біографія Бойка Г. та два його вірша – «Історія з географією» (с.13-14), «Веремій» (с.14-15). В наявності є оповідання «День народження» за Стельмахом Я. (с.16-18).

Перший розділ включає в себе шість віршів та три оповідання. Завершується він узагальненням знань (Рис.2.1.). Завдання, що подаються тут дають змогу виявити як діти орієнтуються в жанрах творів, які вивчали.

 Узагальнення знань із розділу

 1. Як називається розділ, який ви прочитали? Поясніть його назву.

 2. Складіть тематичну «павутинку» до слова осінь.

 3. Доповніть схеми за зразком. Назвіть слова, яких не вистачає.

Автор твору → назва твору → жанр твору → герої (героїні) твору

Ю. Смаль → _____ → _____ → Марійка, Василь, Артемко

Г. Бойко → _____ → вірш → _____

Рис. 2.1 Приклад запитань (с.19)

На початку другого розділу є вступ (с.20), в якому авторки розповідають про красу рідного краю. Після нього, пропонується вірш Карпенко Н. «Мій дім – це мій край, на ім'я Україна» (с.20-21), далі науково популярний твір «Про наш прапор» за Григоруком А. (с.21-23) та вірш «Наш прапор» Коробова С. (с.24). У творі «З Україною в серці» (с.25) авторки підручника розповідають, що через багато різних обставин багато українців були змушені переїхати за кордон, але вони завжди пам'ятають рідну землю. А далі, безпосередньо, йде оповідання «Михасева зустріч із Канадою» за Бондарчуком І. (с.25-27). Наступним йде вірш «Моя пісня» Івасюк В. (с.28), далі три оповідання за Гошовським Б. – «Запорожжя» (с.28-30), «Козаки» (с.30), «Запорозька Січ» (с.30-31). та вірші Терена В. «Так любімо Україну» (с.32-33) і Забужко О. «Мова кожного народу» (с.33-34). Завершує розділ повість (уривки) «Ангел Золоте Волосся» Мензатюк З. (с.34-42).

У другому розділі є твори таких жанрів – п'ять віршів, науково-популярний – один твір, оповідань – чотири, повість – одна. Після кожного з творів є додаткові завдання, що полегшує роботу вчителя. У кінці розділу – узагальнення знань (Рис.2.2.), містяться різні завдання, які дають змогу перевірити, як учні засвоїли розділ і чи розрізняють жанри.

Узагальнення знань із розділу

1. Як називається розділ, який ви прочитали? Для кого Україна є рідною домівкою?
2. Прочитайте назви творів. До яких жанрів вони належать? Установіть відповідність між назвою твору та його автором (авторкою).

«Про наш прапор»	С. Коробова
«Ангел Золоте Волосся»	З. Мензатюк
«Наш прапор»	Н. Карпенко
«Мій дім — це мій край, на ім'я Україна»	А. Григоруk

Рис. 2.2 Приклад запитань (с.43)

Третій розділ включає в себе усну народну творчість або фольклор і містить роз'яснення чим відрізняється прислів'я від приказки. В ньому є тринадцять прислів'їв (с.45), пояснення поняття «Усмішка» та шість усмішок (с.45-46): Навіщо окуляри; Наплічник з оцінками; Відповідь; Навчив; Клопіт із комарами; Кмітливий.

Далі йде вступ, в якому розповідається про те, що український народ створив багато народних казок і ,зокрема, пояснюють авторки учням, що таке соціально-побутова казка (с.47). В цьому розділі здобувачі освіти знайомляться з українською народною казкою «Золота пшениця» (с.47-50) та татарською народною казкою «Золота бджілка» (с.51), а також з трьома народними легендами – «Хліб і золото» (с.52-53), Кривий Ріг (с.54), Львів (с.54-55). Ще авторки пропонують ознайомитися з такими міфами – Перун (Слов'янський міф) (с.57-58), Подвиг Прометея (Давньогрецький міф) (с.59-60) та двома притчами – переказ Олени Пчілки «Премудра притча» (с.60-61), народною притчею «Яблуня» (с.61). Далі діти знайомляться з науково-популярним твором «Пісня – і це душа українського народу» (с.62) від авторок підручника і завершують розділ дві українські народні пісні – «Вийшли в поле косарі» (с.63) та «Ой, зелене жито, зелене...» (с.64).

Загалом даний розділ містить – тринадцять прислів'їв, шість усмішок, по одній народній українській та татарській казці, три легенди, два міфи, дві притчі (одна авторська і одна народна), дві українські народні пісні.

Також, в кінці розділу є сторінка з узагальненням знань (Рис.2.3). Тут у здобувачів освіти, зокрема, перевіряють, як вони засвоїли такі жанри, як казки, легенди, міфи, притчі.

1. Прочитайте назву розділу. Поясніть, як ви його розумієте.
2. Поясніть відмінність між прислів'ям і приказкою. Проведіть конкурс знавців українських прислів'їв.
3. Доберіть усмішки на шкільну тематику. Розподіліть ролі та розіграйте їх у класі.
4. Які ви знаєте українські народні пісні? Проспівайте їх разом.
5. Поєднайте частини речень.

Притча — це	твір, у якому розповідається про історичну подію, небувалу пригоду, життя та діяльність якоїсь особи або вигаданої особистості.
Легенда — це	перекази про створення світу й людини.
Міф — це	невелике усне оповідання повчального характеру про якусь життєву пригоду.

6. Доповніть таблицю назвами творів.

Усна народна творчість			
Казки	Легенди	Міфи	Притчі

Рис. 2.3 Приклад запитань (с.65)

У четвертому розділі діти мають змогу спочатку вивчити теорію, що таке авторські або літературні казки (с.66). Далі знайомляться з казкою «Дубок» за Іваненко О. (с.66-71), віршованою казкою «Подорож у країну Навпаки» (скорочено) Симоненка В. (с.72-76), повістю (уривок) «Царство Яблукарство» за Дерманським О. (с.77-81) та казкою Баума Ф. «Чарівні цукерки» за перекладом Нагребецького О. (с.83-89).

У цілому в розділі дві авторські казки українських письменників, одна з яких віршована, одна казка зарубіжного автора та одна повість українського

автора. На завершення розділу пропонується узагальнення знань. Одним із питань є завдання на виявлення розуміння учнями жанру – літературна казка (Рис. 2.4).

Узагальнення знань із розділу

- 1. Як називається опрацьований розділ? Які казки називають літературними?
- 2. Доповніть таблицю.

Назва літературної казки	Автор (авторка)
«Дубок»	О. Іваненко

- 3. Яку віршовану казку ви прочитали в розділі? Хто її автор? Що ви запам'ятали про життя та творчість цього письменника? Розкажіть.

Рис. 2.4 Приклад запитань (с.90)

П'ятий розділ починається з передмови (с.91), в якій згадуються зимові розваги. Далі йде вивчення трьох віршів «Сонце взимку» Карпенко Н. (с. 91-92), «Ох, яка краса» Тичини П. (с.93) та «Зимова радість» також Карпенко Н. (с.94). Наступною слідує зарубіжна авторська казка «Капці для святого Миколая» і (За Гайнер К., переклад Мудрик-Мриц Н.) (с.94-98). З творчістю Воронька П. учні знайомляться через вірш «Сніжний віночок» (с.99). Наступною йде літературна казка за Зубер О. «Особлива сніжинка» (с.100-102). Далі подано три вірша: «Мамо, іде вже зима» Українки Л. (с.103-105), Білоуса Д. «Шишкар» (с.105-106), Повх Л. «Перше січня» (с.107), три колядки та щедрівки – Пронь Л. (с.108) та одна народна «Щедрівочка щедрувала» (с.108).

У цьому розділі учні ще знайомляться з казковим різдвяним детективом (уривки) «Дивні химерики, або Таємниця старовинної скриньки» за Луцевською О. (с.109-117) та літературною казкою «Казка про Стрітєння» за Штанко К. (с.118-122).

Розділ налічує такі різножанрові твори: усього сім віршів, літературних казок – п’ять, колядок та щедрівок – чотири (одна з них народна). Щоб підвести підсумки роботи з розділу, учні мають змогу опрацювати та узагальнити набуті знання та вміння і за уривком твору визначити жанр (Рис.2.5).

Узагальнення знань із розділу

- 1. Як називається розділ, який ви прочитали? Напишіть мінівір, який є відповіддю на запитання: «За що ти любиш зиму?»
- 2. У яких творах розділу розповідається про Новорічні свята? Розкажіть про особливості їхнього святкування.
- 3. Поєднайте фрагменти творів з їхніми назвами. До яких жанрів належать ці твори?

<i>Спить під льодом тиха річка. Сплять під вікнами смерічки.</i>	«Шишкар»
<i>У зимовий день на сонці Птах щебече на сосонці ...</i>	«Ох, яка ж краса!»
<i>Дивне місто проти сонця! Всі взолочено віконця...</i>	«Перше січня»

Рис. 2.5 Приклад запитань (с.124)

Шостий розділ розпочинається з передмови (с. 125). Далі йде два вірша – «Весняний віршик» Смаль Ю. (с.125) та «Вийшла річка з берегів» (вірш – безконечник) Качана А. (с.126). З творчістю Шевченка Т. учні продовжують знайомитися читаючи його вірші «І барвінком, і рутою» (с.127) та «Світає» (с.128). Далі пропонується здобувачам освіти оповідання (із серії «Життя видатних людей») – Дитинство Катерини Білокур за Роздобудько І. (с.129-132). Шостий розділ один із найменших і має всього чотири вірша та одне оповідання. Для підсумку роботи з розділом є завдання для узагальнення знань. Здобувачам освіти пропонується висловити думку, зокрема, про улюблений твір та що в ньому здивувало і про що б хотілося дізнатися більше. Але нема запитань щодо жанровості (Рис.2.6).

- 4. Прочитайте уривки з віршів, уставляючи пропущені слова. Хто автори (авторки) цих творів?

*І барвінком, і рутою,
І ... квітчає
Весна землю; мов
В ... гаї.*

*Може, він забарився,
навіть ... проґавив –
... розтанув на стрісі,
крига скресла на*

- 5. Хто написав твір про життя та творчість К. Білокур? Що вас здивувало в цій розповіді?
- 6. Висловте свою думку. Продовжте речення.
Мені сподобався твір
Мене здивувало
Я хочу більше дізнатися про

Рис. 2.6 Приклад запитань (с.134)

Сьомий розділ, в якому вивчаються байки також розпочинається з передмови (с.135), в якій автори нагадують учням про такі важливі людські цінності, як людяність, доброта, взаємопідтримка. Тут же й дається поняття – байка. Далі діти мають змогу познайомитися з чотирма байками – «Осел і Соловей» Глібова Л. (с.136-137), «Сонце та Хмари» Гребінки Є. (с.139), «Маленький вітрячок» Пчілки О. (с.141-142) та «Джерело і Фонтан» Глазового П. (с.143-144). Обов’язкова систематизація знань наприкінці розділу. Відповіді на запропоновані запитання дають змогу перевірити розуміння поняття «байка» та вміння за малюнком обрати жанр (Рис.2.7).

Узагальнення знань із розділу

1. Прочитайте назву розділу. Поясніть, як ви його розумієте.
2. Які твори належать до байок?
3. Доповніть таблицю пропущеними словами.

Автор	Назва твору
Л. Глібов	
	«Джерело і Фонтан»
Є. Гребінка	
	«Маленький вітрячок»

4. Яких творів розділу стосуються подані світлини? До яких жанрів вони належать?

Рис. 2.7 Приклад запитань (с.145)

Останній розділ має вступ (с. 146), в якому розповідається про красу довгоочікуваного літа – пору відпочинку і канікул та дається дітям поняття «П'єса». Учні знайомляться тут лише з двома творами – п'єсою «Перемет» за Бойком В. (с.147-150) та уривком з повісті «Мандрівка із Чарівним Атласом. Париж» за Гербіш Н. (с.150-151). Перевірити розуміння змісту прочитаного можна за запитаннями в кінці кожного твору (с.151-156) та підсумковими завданнями (Рис.2.8).

Узагальнення знань із розділу

1. Як називається опрацьований розділ? Створіть малюнок, що відображає ваші думки, коли ви читаете цю назву. Організуйте в класі виставку малюнків.
2. Складіть сенкан до слова *літо*.
3. Як би ви хотіли провести літні канікули? Напишіть про це твір-розповідь. Прочитайте його в класі.
4. Висловте свою думку. Продовжте речення.
Мені подобається літо, тому що
Я не люблю, коли влітку

Рис. 2.8 Приклад запитань (с.156)

Проаналізувавши повністю підручник, можемо узагальнити твори яких жанрів вивчають учні та яка їх загальна кількість. Віршів – двадцять два, оповідань – вісім, науково-популярних творів – один, казок – десять (одна з них – українська народна, одна – татарська, вісім – літературних, одна — віршована), байок – чотири, п'єса – одна, повістей – три, легенд – три, міфів – два, притч – дві (одна авторська, одна народна), усмішок – шість, колядок та щедрівок – чотири (одна з них народна), прислів'їв – тринадцять, українських народних пісень – дві.

За підсумками аналізу підручника було встановлено, в ньому мало запитань після творів, в яких пропонується визначити різницю між жанрами. Ми помітили що, лише у шести розділах з восьми в узагальненні знань такі питання є. Тож вчителям треба більше приділяти уваги аналізу різножанровості творів, які вивчають здобувачі освіти 4 класів. Більшість запитань у підручнику спрямовані на перевірку того, наскільки добре учні запам'ятали факти, наведені в тексті. Також поширеними є запитання на кшталт «Що ти відчуваєш після читання тексту?», «Як далі розгортатимуться події у творі?», «Чим тебе зацікавив текст?», «Що сподобалося, а що ні у прочитаному?» тощо.

Хоча ці запитання спонукають учнів формувати розгорнуті відповіді, вони часто фокусуються на загальних враженнях та суб'єктивних оцінках, а не

на глибокому аналізі тексту. Принаймні завдання на побудову аргументів є присутніми, вони не завжди достатньо розвивають у дітей вміння чітко відповідати на поставлені запитання, будувати логічні міркування та підкріплювати свої думки конкретними прикладами з тексту.

Підручник часто містить завдання, які спрямовані на поверхневе розуміння тексту, такі як пошук конкретної інформації, переказування уривків чи створення простих планів. Авторки також пропонують завдання, що розвивають уяву, але не завжди вимагають глибокого аналізу тексту. Наявність великої кількості завдань на пошук інформації в текстах сприяє тому, що учні успішно опановують навички знаходження необхідних даних та формулювання простих висновків на їх основі.

Дослідження PISA демонструє, що українські учні здатні формулювати розгорнуті відповіді та висловлювати свої думки щодо прочитаного тексту. Однак ці висловлювання часто відзначаються відсутністю конкретики та надмірним використанням загальних фраз. Замість того, щоб давати чіткі та аргументовані відповіді, учні часто вдаються до шаблонних висловлювань, які не відображають глибокого розуміння тексту. І проблема полягає не лише в тому, як учні формулюють свої відповіді, а й у самій постановці запитань, які їм пропонуються [59, с.14].

Для достовірної оцінки рівня читацької грамотності учнів 4 класу необхідно використовувати комплексні діагностичні роботи. Робота має представляти комплексний підхід до оцінки читацької компетентності молодших школярів за допомогою спеціальних завдань та детальних критеріїв оцінювання.

Таким чином, вчителі, які створюють власні діагностичні роботи або використовують розробки інших педагогів, повинні ретельно проаналізувати кожне завдання. Зокрема, необхідно чітко визначити, який саме компонент читацької компетентності воно перевіряє, та забезпечити наявність детальних критеріїв оцінювання для відповідей, які вимагають розгорнутого обґрунтування [59, с.24].

2.2. Вивчення передового педагогічного досвіду з обраної теми

У сучасному світі, де інформація доступна у безлічі форматів, уміння читати та розуміти прочитане стає все більш важливим. Читацька компетентність - це не просто навичка читання, а й здатність до критичного мислення, аналізу інформації та її використання для власного розвитку. Формування читацької компетентності молодших школярів є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти. Це завдання можна ефективно вирішувати через пізнання дитячої літератури різних жанрів та тематики.

Так, на думку вчителя початкових класів Дубини Л.В. [15], Кобзівської гімназії Харківської області головне місце на уроці повинно бути відведено читанню і роботі над текстом. Центральне місце на уроці має займати саме читання та аналіз тексту. Працюючи з літературним твором учні вчаться розуміти його зміст, давати характеристику персонажам, пояснювати мотиви їхніх вчинків, визначати головну ідею та встановлювати логічні зв'язки між різними елементами твору. Шляхом регулярного класного читання школярі набувають навичок самостійної роботи з книгою, які вони зможуть закріпити під час позакласного читання.

Під час роботи з книгою учні набувають цінних навичок: глибоко розуміти сюжет, аналізувати характери персонажів, пояснювати їхні вчинки, визначати основну ідею твору та встановлювати логічні зв'язки між різними елементами сюжету. Завдяки щоденному читанню в класі здобувачі освіти розвивають уміння самотужки працювати з текстом, які згодом стануть у пригоді під час пошуків твору для позакласного читання.

Для успішного навчання учні мають володіти достатньою швидкістю читання та глибоко розуміти прочитаний матеріал. Тому розвиток читацької компетентності є пріоритетним завданням початкової школи і починається вже з першого класу. Головне завдання вчителя початкової школи – не лише навчити дітей читати, а й прищепити їм любов до книги, допомогти зрозуміти її глибокий зміст та показати, наскільки важливе читання для успішного

навчання. Адже саме читання є фундаментом початкової освіти, воно формує в учнів необхідні навички для подальшого навчання, сприяє їхньому всебічному розвитку та вихованню.

Однією з головних цілей вчителя початкових класів є формування у дітей навичок усвідомленого, виразного та швидкого читання. Саме тому робота над технікою читання починається з першого класу. Чим раніше дитина опанує ці навички, тим легше їй буде засвоювати матеріал з інших предметів.

Під час підготовки до занять вчитель активно використовує мультимедійні технології, оскільки вони дозволяють створити ефективне навчальне середовище. Поєднання тексту, зображень, звуку та відео стимулює різні види пам'яті учнів (зорову, слухову, емоційну), що значно покращує засвоєння навчального матеріалу. Використання мультимедійних технологій на уроках літературного читання суттєво підвищує зацікавленість учнів до читання.

Формування читацької компетентності молодших школярів передбачає використання широкого спектру методів і прийомів, спрямованих на розвиток як технічних навичок читання, так і на формування читацького інтересу та критичного мислення. Необхідно систематично працювати над удосконаленням навичок читання, вчити дітей обирати книги відповідно до своїх інтересів, створювати сприятливі умови для сприйняття та розуміння текстів, розвивати навички аналізу художніх творів, співпрацювати з батьками та формувати навички самостійної роботи з книгою.

У центрі сучасного уроку має бути дитина зі своїми індивідуальними потребами та інтересами. Тому педагогу необхідно постійно адаптувати методи навчання, щоб кожен учень відчував себе активним учасником навчального процесу.

Вчитель початкових класів Іонець А.В. [21], Просіцька гімназія Чернівецької області ставить перед собою завдання головне завдання – прищепити учням любов до читання, допомогти їм зрозуміти, наскільки важлива книга для їхнього розвитку та успішного навчання. Якісне оволодіння

навичками читання в початковій школі забезпечує плавний перехід до наступних етапів навчання і сприяє успішному навчанню в середній школі.

Головна мета педагога – виховати самостійного читача, який здатний не лише сприймати інформацію з тексту, а й аналізувати її, інтерпретувати та творчо переосмислювати. Формування в учнів здатності мислити креативно, висловлювати оригінальні ідеї та аргументовано відстоювати свою точку зору.

Відсутність міцних навичок читання в початкових класах може призвести до труднощів у навчанні в старших класах та обмежити можливості для подальшого саморозвитку, тому так важливо закласти міцний фундамент саме в початкових класах. Іонець А.В. погоджується з висновком, що успішний учень читає не заради самого процесу читання, а для отримання знань, розвитку мислення і розширення кругозору.

А рівень сформованості читацької компетентності є надійним показником того, наскільки добре учень підготовлений до вивчення складніших предметів у середній школі, де він зіткнеться з більш складними текстами та новою термінологією.

Для того, щоб учні володіли високим рівнем читацької компетентності, необхідно одночасно розвивати всі її аспекти:

- мовленнєва: розвиток уміння говорити про прочитане;
- літературознавча: засвоєння літературних понять та аналіз творів;
- бібліотечно-бібліографічна: опанування навичками роботи з книгою та іншими джерелами інформації;
- літературно-творча: розвиток творчих здібностей через літературу;
- емоційно-ціннісна: формування власного ставлення до прочитаного.

Реалізація компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходу на уроках літературного читання вимагає використання сучасних навчальних технологій, так вважає кандидат педагогічних наук та вчитель початкових класів Зубань В.М. [19], Опішнявського ліцею Полтавської області. Вона активно впроваджує різноманітні інноваційні підходи, такі як здоров'язберезувальні технології, особистісно-орієнтоване навчання, проектну

діяльність, інтерактивні методи та інформаційно-комунікаційні технології, що дозволяє зробити навчальний процес цікавішим та ефективнішим.

Протягом усього вивчення предмета «Літературне читання» учні поступово набувають знань, умінь і навичок, необхідних для формування читацької компетентності. Головна мета цього предмета – ознайомити дітей з прекрасним світом дитячої літератури, розвинути в них любов до читання та підготувати їх до більш глибокого вивчення літератури в старших класах.

Використання інтерактивних методів, таких як робота в парах та групах, а також ситуативного моделювання та обговорення дискусійних питань, дозволяє зробити урок різноманітним та цікавим.

Завдяки використанню інтерактивних методів навчання, таких як робота в парах та групах, вчителю вдається залучити учнів до активного пізнавального процесу. Наприкінці уроку, аби закріпити матеріал, вона створює реальні життєві ситуації та організовує обговорення складних питань, що стимулює критичне мислення учнів. З огляду на вікові особливості молодших школярів, вчитель використовує гру як ефективний метод навчання, який допомагає дітям легше засвоювати новий матеріал та розвиває їхні пізнавальні здібності.

Для ефективною реалізації нової програми з літературного читання необхідно індивідуалізувати навчальний процес з урахуванням вікових особливостей учнів. Застосування інтерактивних методик, спрямованих на формування читацької компетентності, є ключовим фактором розвитку комунікативних та пізнавальних навичок. Ознайомлення з дитячою літературою як мистецтвом слова забезпечує плавний перехід до систематичного вивчення літератури в подальшому навчанні.

Сучасний вчитель – це творець, який не обмежується передачею готових знань. Він постійно шукає нові методики, створює унікальні навчальні середовища, щоб розкрити потенціал кожного учня. Саме творчий підхід до педагогічної діяльності є запорукою успішної адаптації випускників до життя.

Щоб досягти високого рівня читання, вчитель початкових класів Богатко С.П. [3], Любешівського ліцею Волинської області, формує в учнів

глибоке розуміння літературного твору, розвиває вміння аналізувати текст, виокремлювати тему та ідею, визначати авторську позицію та висловлювати власну оцінку прочитаного. Систематична робота з художньо-виражальними засобами мови сприяє збагаченню мовної культури учнів.

Розуміючи, що для поглибленого аналізу твору необхідне багаторазове читання, створюються умови для того, щоб кожна дитина могла виявити свої індивідуальні особливості та розвивати свої здібності через різноманітні види діяльності, пов'язані з текстом.

Систематичну роботу над формуванням читацького кругозору учнів починає з першого класу. Зокрема, на уроках навчання грамоти учні вводяться у світ дитячої літератури, знайомлю їх з іменами авторів. Аналіз будь-якого літературного твору розпочинається з ознайомлення учнів з біографією автора. У четвертому класі ця робота набуває більш систематичного характеру: учні створюють творчі проекти – «Портфоліо письменника».

Щоб зробити процес читання цікавим і ефективним для кожної дитини, вчитель починає з виявлення їхніх індивідуальних читацьких інтересів та потреб. Це дозволяє організувати позакласне читання таким чином, щоб кожен учень міг знайти для себе щось цікаве. З метою виявлення читацьких інтересів учнів різного віку використовуються різні форми анкетування: з першокласниками – усно, а з учнями 3-4 класів – письмово. Це дозволяє отримати більш точну інформацію про читацькі вподобання кожної вікової групи.

Різнманіття інноваційних технологій, які педагог використовує на уроках читання, дозволяє створити сприятливі умови для розвитку кожного учня. Завдяки цьому учні не лише вдосконалюють свої читацькі навички, але й розвивають пізнавальні інтереси. Зокрема, такі інтерактивні методи навчання: побудова «асоціативного куща», читання з зупинками, гра «так-ні», читання з передбаченням, рольова гра «крісло автора», «мозкова атака», групова та парна робота, гра «карусель».

Проведені дослідження засвідчили позитивну динаміку у розвитку читацької компетентності учнів молодших класів. Моніторинг навчальних досягнень підтвердив зростання рівня сформованості читацьких умінь.

2.3. Програма дослідно-експериментальної перевірки

З метою перевірки ефективності формування читацької компетентності молодших школярів на уроках словесності через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів, дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Криворізької гімназії №31 Криворізької міської ради протягом осені 2024 р. Під час педагогічного експерименту були задіяні два класи: 4-А клас (експериментальний) та 4-Б клас (контрольний).

Експериментальне дослідження включає в себе три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Кожен з яких має свої завдання, мету та завдання (Табл.2.1.).

Таблиця 2.1.

Етапи експериментального дослідження

Етап	Мета	Завдання
Констатувальний	Виявити початковий рівень розвитку досліджуваної ознаки (наприклад, читацької компетентності) у вибірковій групі.	Провести діагностику, використовуючи відповідні методи (тести, анкети, спостереження), щоб отримати базу для порівняння з кінцевими результатами.
Формувальний	Впровадити експериментальну програму або метод навчання з метою розвитку досліджуваної ознаки.	Систематично проводити заняття або інші заходи, спрямовані на досягнення мети дослідження

Контрольний	Оцінити ефективність експериментального впливу.	Повторно провести діагностику, використовуючи ті ж методи, що й на констатувальному етапі, для порівняння результатів і виявлення змін.
-------------	---	---

Констатувальний етап дає нам «точку відліку», розуміння початкового стану. Формувальний етап – це безпосередня реалізація експерименту, впровадження нових методів або програм. Контрольний етап дозволяє оцінити результати наших зусиль, порівняти до і після.

Мета констатувального етапу дослідження: виявлення рівня сформованості читацької компетентності учнів 4 класу. Для початку пропонувалося провести анкетування серед школярів, щоб визначити їх інтерес до читання. Застосування анкет є одним із надійних способів визначення рівня читацької компетентності. Регулярне проведення таких анкет дозволить вчителю відстежувати динаміку розвитку читацьких навичок учнів і вносити необхідні корективи у навчальний процес. Приклад анкети запропонований у Додатку А.

Цей метод дозволяє оцінити індивідуальні досягнення кожного учня, виявити загальні тенденції в класі, корегувати навчальний процес, мотивувати учнів та залучити батьків. Завдяки анкеті вчитель може зрозуміти, які саме навички читання у кожного учня розвинені краще, а які потребують додаткової уваги. Аналіз відповідей усіх учнів дозволяє вчителю побачити загальну картину читацької компетентності класу, визначити сильні та слабкі сторони.

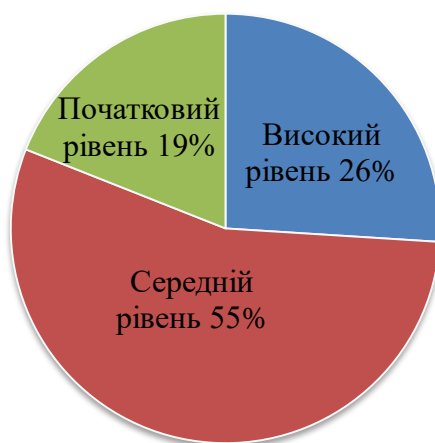
На основі отриманих даних вчитель може підібрати більш ефективні методи і прийоми навчання читання, а також скласти індивідуальні плани роботи з учнями. Обговорення результатів анкетування може стати додатковим стимулом для учнів до подальшого розвитку читацьких навичок. Також

результати можна довести до відома батьків, щоб вони могли підтримати своїх дітей у розвитку читацької грамотності.

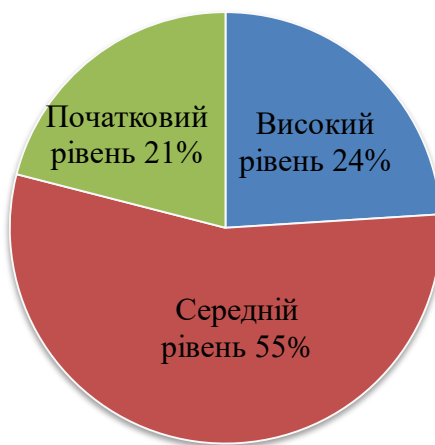
Анкетування на даному етапі проводилось для того, щоб визначити інтереси учнів до читання, виявити початковий рівень читацької компетентності учнів 4 класу та сформувані вихідні дані для розробки подальших експериментальних завдань. Перевіркою було встановлено три рівні розвитку: початковий, середній та високий рівень.

Діаграма 1. Рівень виявлення читацьких інтересів учнів 4-х класів

4-А клас

4-Б клас

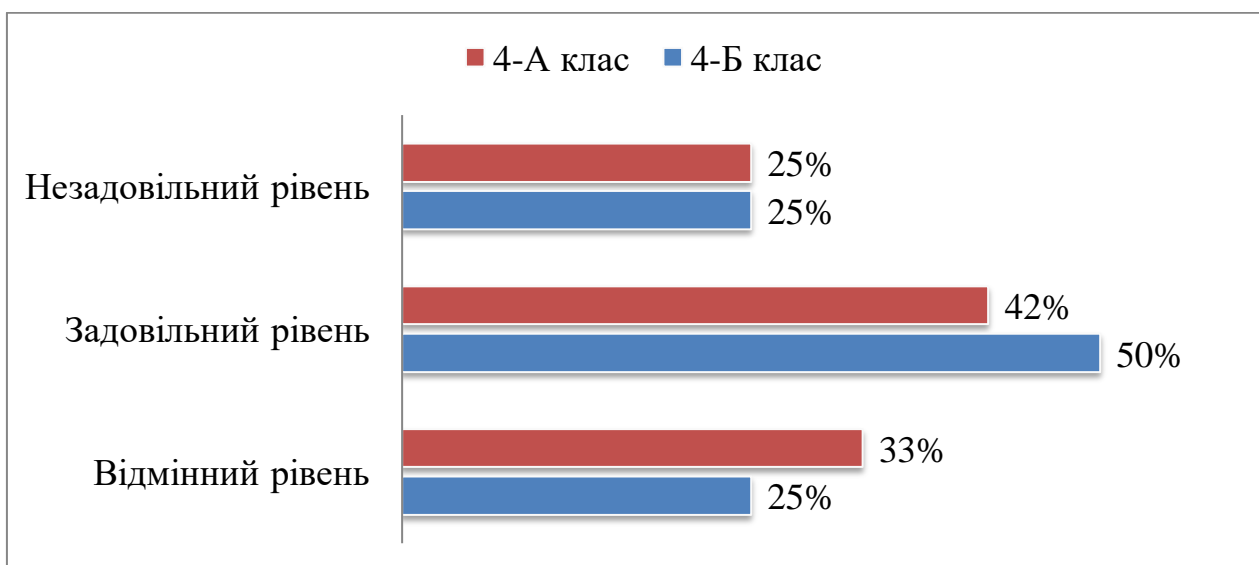
Наступним етапом буде кількісна оцінка рівня читацької компетентності учнів за допомогою коефіцієнта навченості. Цей коефіцієнт обчислюється як

відношення кількості фактично отриманих балів до максимально можливих балів. За отриманим значенням коефіцієнта можна визначити рівень сформованості читацької компетентності: нижче 0,6 – незадовільний, від 0,6 до 0,8 – задовільний, від 0,8 до 1,0 – високий.

Для зрізу знань було запропоновано тестові завдання, які склалися з 6 запитань. Завдання були направлені на перевірку вміння зрозуміти тематику та жанр прочитаного уривку тексту або представленої картинки. Також, вміти правильно відповідати на поставленні питання після тексту. За кожне вірно виконане завдання максимальна оцінка 1 бал, тобто за всі завдання максимальна оцінка, яку можна отримати, становить 6 балів. Тестові вправи представлені у Додатку Б.

У результаті проведення завдання було отримано наступну інформацію: 25 учнів мають незадовільний рівень розвитку (в обох класах), задовільний рівень у 4-А та 4-Б класі 42% та 50% відповідно, 33% та 25 % учнів 4-х класів мають відмінний рівень розвитку читацької компетентності. Результати експериментального зрізу наведені за допомогою діаграми (Діаграма 2).

Діаграма 2. Рівень сформованості читацької компетентності учнів

Результати констатувального етапу свідчать про те, що рівень розвитку читацької компетентності учнів 4 класу є неоднорідним. Хоча мала частина

учнів демонструють відмінні результати, значна частина класу має лише задовільний рівень. Найбільшу тривогу викликає той факт, що четверта частина учнів мають незадовільний рівень розвитку цієї важливої компетентності. Це вказує на необхідність використання додаткових заходів для покращення читацьких навичок учнів.

Мета формувального етапу експерименту впровадження розроблених на констатувальному етапі завдань для підвищення рівня читацької компетентності учнів, щоб перевірити ефективність розроблених методичних прийомів та форм роботи та внести необхідні корективи в експериментальну програму.

Для учнів експериментального класу була розроблена програма, що включала в себе 7 уроків для підвищення рівня розвитку читацької компетентності. До програми увійшли такі теми уроків (Табл.2.2.):

Таблиця 2.2.

Експериментальна програма

№ уроку	Тема уроку
1	За І. Боднарчуком «Михасева зустріч із Канадою». Оповідання
2	Казки. «Золота пшениця». Українська народна казка
3	Легенди. «Хліб і золото»
4	Слов'янський міф «Перун»
5	За О. Іваненко «Дубок». Літературна казка
6	П. Воронько «Сніжний віночок». Вірш
7	Байка. Л. Глібов «Осел і Соловей».

У контрольному 4-Б класі уроки читання проводилися у традиційній формі, без змін. В експериментальному 4-А класі конспекти уроки включали в себе комплекс вправ і завдань на формування читацької компетентності під час вивчення художніх творів різної тематики та жанрів:

- 1) розуміння змісту тексту;
- 2) робота зі словником;
- 3) робота над визначенням твору;
- 4) вправи на розуміння жанрової своєрідності художнього твору;
- 5) мотивація до читання (Додаток В).

На останньому, контрольному етапі будуть зіставлені результати, отриманні в ході дослідження з тими, що були зафіксовані на початку. Це дало можливість визначити, які зміни відбулися під впливом експериментальних уроків та зробити загальні висновки про ефективність запропонованої програми.

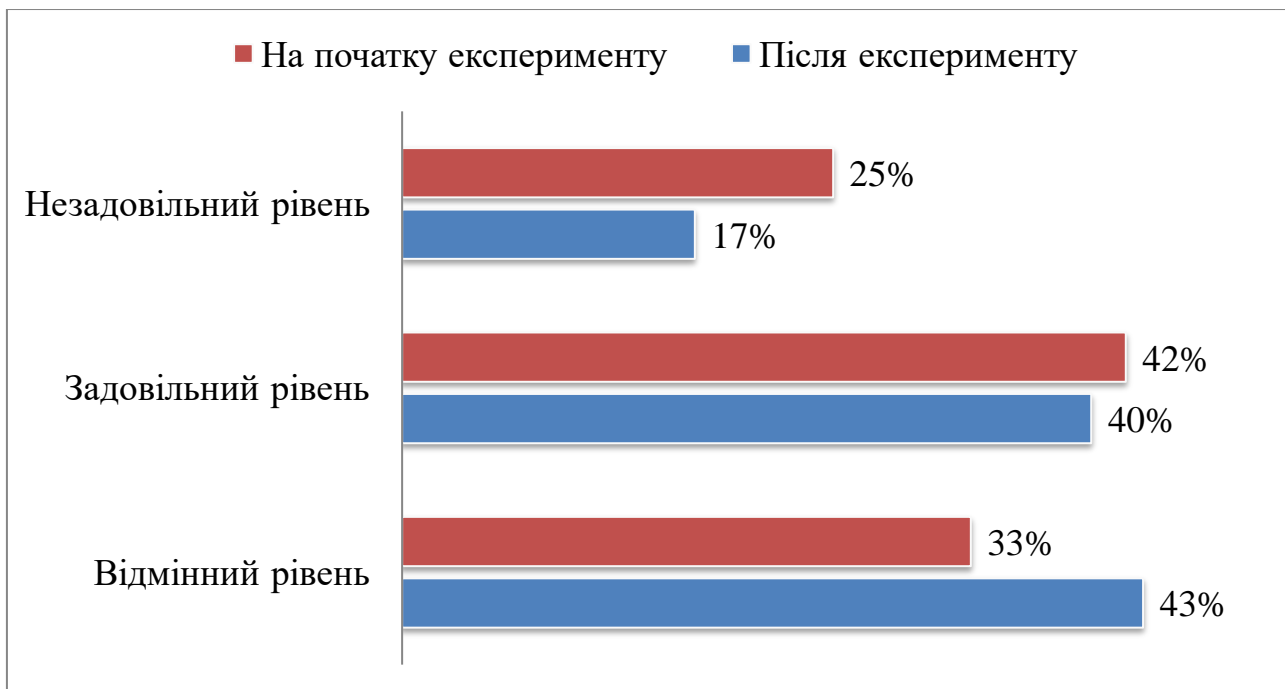
2.4. Результати дослідження

З метою визначення впливу нових вправ на розвиток читацьких навичок було здійснено порівняльний аналіз результатів учнів експериментального та контрольного класів. Було проведено контрольне тестування (Додаток Г), яке дозволило оцінити рівень набутих навиків та знань в учнів 4-А та 4-Б класів на уроках словесності.

Порівнюючи результати експериментального класу на початку експерименту та після (Діаграма 3), можна з впевненістю сказати, що учні покращили результати вміння читати. Так:

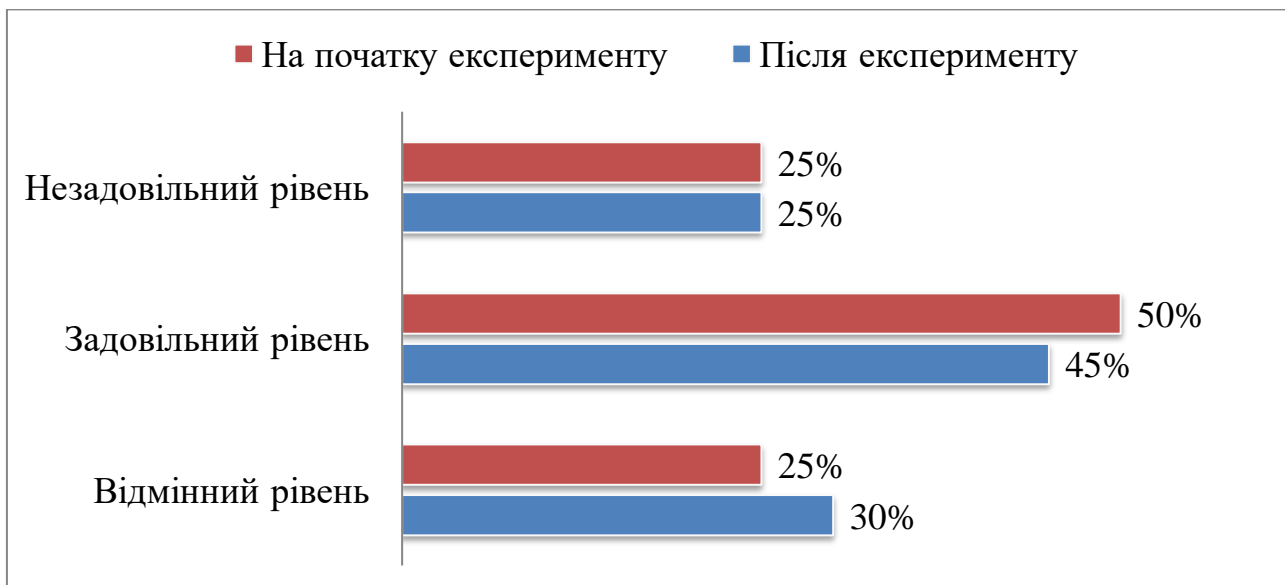
- відмінний рівень читацької компетенції збільшився на 10% (було 33%, стало 43%);
- задовільний рівень читацької компетенції не змінився (було і стало 42%);
- незадовільний рівень читацької компетенції знизився на 8% (було 25%, стало 17%).

Діаграма 3. Рівень сформованості читацької компетентності учнів 4-А класу на початку та після експерименту

Аналіз даних (Діаграма 4) вказує на помітну тенденцію до зростання рівня читання у контрольній групі. А саме: відмінний рівень збільшився лише на 5% (було 25%, стало 30%); в свою чергу, задовільний рівень зменшився на 5% (було 50%, стало 45%); а незадовільний рівень залишився без змін – 25%.

Діаграма 4. Рівень сформованості читацької компетентності учнів 4-Б класу на початку та після експерименту

Отримані дані підтверджують, що за умов традиційного навчання не відбувається істотних змін у навчальних досягненнях учнів. Результати читацької діяльності учнів експериментального класу, дещо покращились завдяки запропонованим вправам і завданням нашої програми.

Вищезазначений аналіз свідчить, що дібрані вправи для підвищення розвитку читацької компетентності мають ефективний вплив щодо використання їх для молодших школярів для уроків читання.

Отже, проведене дослідження дозволило отримати результати, які однозначно підтверджують висунуту гіпотезу та свідчать про досягнення поставленої мети.

Висновки до розділу 2

У рамках нашого дослідження ми проаналізували діючу навчальну програму та підручник, вивчили педагогічний досвід до навчання читання та розробили експериментальну програму. Результати експерименту дозволили нам оцінити ефективність запропонованих педагогічних інновацій.

Мета дослідження полягала у встановленні рівня читацької компетентності учнів 4 класів та розробці ефективних методів, вправ та заходів в її розвитку через порівняльний аналіз творів різних жанрів на уроках словесності.

Різнобарвний світ дитячої літератури є невичерпним джерелом для розвитку читацької грамотності молодших школярів. Завдяки контакту з різними жанрами та тематиками, діти не лише вдосконалюють техніку читання, а й збагачують свій внутрішній світ, розвивають уяву, критичне мислення та емоційний інтелект.

Вчителям початкової школи рекомендується вивчати та використовувати передовий педагогічний досвід з формування читацької компетентності молодших школярів через читання дитячої літератури. Батькам рекомендується читати з дітьми вдома, створювати сприятливе середовище для читання та

обговорювати прочитане з дітьми. Бібліотекам рекомендується формувати фонди дитячої літератури з урахуванням вікових особливостей та інтересів дітей, а також організовувати заходи з популяризації читання.

Також, можливі додаткові заходи з популяризації літератури:

- 1) Індивідуальні консультації: допомога у виборі книг, обговорення прочитаного, рекомендації для подальшого читання;
- 2) колекція матеріалів та літератури для підготовки до участі в інтелектуальних іграх «Що? Де? Коли?»;
- 3) інформаційні перерви «Подорожі книжковими полицями»;
- 4) бібліотечні уроки, квести, подорожі, вікторини.

ВИСНОВКИ

Згідно з науковими даними, ми визначили, що читацька компетентність молодшого школяра – це комплексний показник, який включає в себе здатність усвідомлювати зміст художніх текстів, пов'язувати їх зі своїм досвідом та використовувати отримані знання для особистісного розвитку.

Вивчаючи твори різних жанрів на уроках словесності, учні 4 класу мають змогу не тільки розширити свій кругозір, а й розвинути вміння аналізувати художній текст, формувати власні судження та висловлювати їх усно. Вони мають змогу ознайомитися з різноманітністю літературних жанрів та вивчити їх характерні особливості.

В результаті ретельного аналізу та узагальнення інформації про чинну програму, підручник та передовий досвід, нами була розроблена експериментальна програма. Вона включала в себе три етапи, які передбачали підвищення читацької компетентності через пізнання дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Перший етап, включав в себе збір інформації стосовно рівня сформованості читацької компетентності молодших школярів шляхом проведення тестових завдань. Також на цьому етапі був підготовлений подальший план дослідження. Другий етап, включав в себе впровадження розроблених на попередньому етапі завдань для підвищення рівня читацьких навичок. На третьому етапі, ми провели обробку, систематизацію, аналіз і опис отриманих результатів дослідження, подали їх у формі діаграм, підготували висновки.

Дослідження підтвердило ефективність запропонованих методик, оскільки рівень читацької компетентності учнів експериментального класу покращився.

До початку дослідження в експериментальному класі було 25% учнів з низьким рівнем сформованості навичок читацької компетентності, і цей показник зменшився до 17% після завершення, у той же час середній рівень

залишився майже незмінним, з 42% до 40%. Зміни також відбулися і з високим рівнем, збільшився з 33% до 43%.

Результати дослідження демонструють, що впровадження експериментальної програми підвищило рівень читацької компетентності учнів експериментального класу. Отже, отримані результати дослідження під час експериментальної роботи доводять, що мету досягнуто, завдання виконано, висунуту гіпотезу підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баран У. Комунікація у літературі для дітей та юнацтва. Монографія / У.Баран. – Львів: Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва, Івано-Франківськ, 2017. – 240 с.
2. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
3. Богатко С.П. розвиток читацької компетентності молодших школярів, опис досвіду, 2018 URL: <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-rozvitok-chitacko-kompetentnosti-molodshih-shkolyariv-18128.html>
4. Бондаренко О. А. Формування читацької компетентності молодших школярів. URL: <https://ukped.com/statti/teorija-navchannja/5080-formuvanniachytatskoi-kompetentnosti-molodshykh-shkoliariv.html>
(дата звернення: 10.08.2024).
5. Варданян М . В. «Дитяча література» : навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта») [2-ге видання, виправлене доповнене] / М. В. Варданян. - Кривий Ріг, 2018. - 128 с.
6. Вашуленко О.В. Організація навчання грамоти першокласників (читання) на засадах компетентнісного підходу. Початкова освіта: портрет випускника початкової школи, розроблений відповідно до структури освітніх результатів на компетентнісній основі; методичні рекомендації МОН України щодо організації навчально-виховного процесу в 2017/2018 навчальному році; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи; оновлені на компетентнісній основі критерії оцінювання. – К. : УОВЦ «Оріон», 2017.
7. Види читання. Прийоми роботи над текстом. URL:https://studopedia.com.ua/1_397726_vidi-chitannya-priyomi-roboti-nadtekstom.html

8. Волошина Г. Формування читацької самостійності молодших школярів засобами дитячої художньої книжки. Проблеми підготовки сучасного вчителя №1 (27) (2023). С. 61-67.
9. Гордієнко Т.В., Демченко Н.М. Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи. Збірник матеріалів II-ї П65 Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Ніжин, 2021. С. 199.
10. Грицай М. С., Бойко В. Г., Дунаєвська Л. Ф. Українська народнопоетична творчість. Київ, 2020. с.243.
11. Гудзик І.П. Чи треба вчити молодших школярів читати невідомий текст? Початкова школа, 2017. №3. с.4-6.
12. Данилова Людмила, Кірик Марія. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. - Львів. Видавництво «Світ»,2019, 67с.
13. Державний стандарт початкової освіти. Початкова освіта. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
14. Джежелей О. В., Ємець А. А., Коваленко О. М., Класна бібліотека. Робота з дитячою книжкою. 1 клас. Методичний посібник, 2019. 38 с.
15. Дубина Л.В. Формування і розвиток читацької компетентності учнів початкової школи в умовах НУШ, 2022
URL: <https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-formuvannya-i-rozvitok-chitacko-kompetentnosti-uchniv-pochatkovo-shkoli-v-umovah-nush-315222.html>
16. Жовнір-Коструба С., Жовнір-Івасько Н., Жовнір О. Читання і розвиток мовлення. Початкова школа. №9, 2018. с.50.
17. Заїка О. Формування навички свідомого читання у молодших школярів як передумова успішного навчання в основній школі. Українська л-ра в загальноосвіт. шк., 2017. №6. С. 11-14.
18. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина

III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками].

19. Зубань В.М. із досвіду роботи щодо формування читацької компетентності молодших школярів, 2020

URL: <https://genezum.org/library/iz-dosvidu-roboty-shchodo-formuvannya-chytackoi-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv>

20. Іванова Л. І. Удосконалення темпу читання молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. Психолого-педагогічні основи гуманізації навч.-вихов. процесу в шк. та ВНЗ. Рівне : РЕГІ. 2013. Вип.4. ч.1. С. 205 - 209.

21. Іонець А.В. Формування читацької компетентності молодшого школяра, опис досвіду URL: <https://ionet-a.blogspot.com/p/rrrrrrrrrrrr.html>

22. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 44 с.

23. Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі : посібник / за заг. ред. А. М. Фасолі. Київ : Видавничий дім “Сам”, 2017. 113 с.

URL:<chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27545/Sergienko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

24. Концепція літературної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/

25. Коченгіна М.В., Мовно-літературна освітня галузь: актуальні аспекти формування читацької компетентності учнів за новим Державним стандартом: Методичний посібник для вчителя початкової школи. Харків: ХАНО, 2019. с.15

26. Кравцова І. А. Розвиток мовленнєвих здібностей молодших школярів у театральній діяльності. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2017. № 15.

27. Кравчук Л.В. Читання з розумінням як складова читацької компетентності молодшого школяра. III Всеукраїнська наук. практ. інтернет-конф. «Компетентнісне спрямування дошкільної та початкової освіти в умовах Нової української школи». Київ, 2020. С. 4.
28. Кузьміна Н. Проблема підвищення рівня мотивації на уроках читання. Початкова шк., 2017. № 3. С.26 – 27.
29. Мартиненко В.О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
30. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів / В.О.Мартиненко // Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика. – Вип. XV. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 145-151.
31. Методика викладання української мови (за редакцією Дорошенка С.І.). Київ, 2019. с.310.
32. Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 31 березня 2020 року). Харків : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 235 с.
33. Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник матеріалів I Всеукраїнської науковопрактичної конференції (м. Одеса, Україна, 26-27 лютого 2024 року). Редколегія: І.А.Княжева, Т.І.Койчева, Т.Ю. Осипова, О. А. Галіцян, І. О. Бартенєва, І.С.Артемьєва, О.П.Ноздрова, П.П.Кинєва. Одеса: Університет Ушинського, 2024. 204 с.
URL:<chromeextension://efaidnbmninnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/19030/1/%d0%9e.%d0%9e.%d0%a7%d0%b0%d0%bb%d1%8e%d0%ba.pdf>
34. Моніторинг НУШ. Результати та рекомендації. Перший етап, період 2019–2020 рр. : проект / Моніторинг впровадження реформи «Нова українська школа». ГО «Центр підтримки освітніх реформ»

URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainskashkola/2021/Monitorynh/Monitorynh_vprovadzhennya_reformy_NU_SH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pdf 45 с.

35. Мхитарян Ольга, Формування читацької компетентності учнів у реаліях нової української школи: публікація 2022-12-28; Вересень №4 ((95)) 2022.

36. Наука та освіта в дослідженнях молодих учених [Електронне видання] : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молод. учених, Харків, 13 трав. 2021 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред) та ін.]. Харків, 2021. – 177 с.

URL:chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b98980e1-4d55-4029-836d-8cb928dea1ce/content

37. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка», випуск 12, ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019.

38. Науменко В. Оволодіння читацькою компетенцією. Початкова освіта, 2012. №3. С. 40-42.

39. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. - Харків : Соняшник, 2020. - 176 с., іл.

40. Олійник С.П. формування читацької компетентності молодших школярів: теоретичний аспект, 2022

URL: https://scieduc.eu/ojs_en/index.php/en_ojs/article/view/55

41. Освітньо-науковий простір : науковий журнал. Вип. 6 (1 – 2024) / Український державний університет імені Михайла Драгоманова [гол. ред. д-р пед. наук, проф. Матвієнко О. В.]. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. 244 с.

42. Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посібн. Київ: А.С.К., 2022. с. 192.
43. Піддубний М. Формування читацької компетентності школярів: проблеми і пошуки // Науково-практичний семінар методистів української мови та літератури. - Рівне, 14.11.2018.
44. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
45. Про освіту: Закон України №2145-VIII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
46. Про схвалення Концепції реалізації державної «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14 груд. 2016 р. № 988-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/nras/249613934> – Назва з екрану.
47. Савуленко О.В. Читацька компетентність школяра: теоретичний аспект / О.В.Савуленко // Нова школа. 2021 – № 1. – С. 48-50.
48. Савченко О. Я. Літературне читання: інтерактивні методи і прийоми // Початкова школа. 2017. № 4. С. 34–39.
49. Савченко О.Я. Наукова праця. Читацька компетентність, як основа навчання в початковій школі. Київ, 2013. с.3.
50. Скіпакевич О.В. Вчити емоційно правильно сприймати художній текст. Початкова школа. №12, 2016. с.17.
51. Скіпакевич О.В. Ознайомлення з ліричним віршем на уроках читання. Початкова школа. №4, 2016. с.18
52. Скрипник І. А. Формування читацької самостійності здобувачів початкової освіти засобами уроків літературного читання. Ізмаїл, 2023. С.81.
53. Степаненко О.В. Особливості роботи над творами різних жанрів у початкових класах, 2021. URL: metodichniy-byuleten-osoblivosti-roboti-nad-tvoramiriznih-zhanriv-u-pochatkovih-klasah-264803.html

54. Студентський науковий вісник. – Випуск 23. Частина 1. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – 431 с.
55. Студентські ініціативи : теорія і практика початкової освіти : матеріали II науково-практичної інтернет-конференції студентів факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди (12 травня 2021 р., м. Харків) / за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. В. В. Ушмарової. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 70 с.
URL:<chromeextension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/https://dspace.hnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8cfa5cfe-7a2d-44cc-9dce-6336d9965f43/content>
56. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченка О. Я. 3-4 клас, Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273
57. Труднощі опанування навички читання: вправи для виявлення і подолання. Методичні рекомендації з виправлення недоліків читання, 2016. 77 с.
58. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х частинах) : Частина 2 : Читання / Наталія Богданець-Білоskalенко, Юлія Шумейко. — Київ : Грамота, 2021. — 160 с. : іл.
59. Український центр оцінювання якості освіти читацька компетентність. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти.
URL: <https://testportal.gov.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-formuvannya-chytatskoyi-kompetentnosti-uchniv-na-rivni-pochatkovoyi-osvity/>
60. Фасоля А. М. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо // Дивослово. - 2017. - №9.
61. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академвидав», 2019. 560 с.

62. Хорошковська Т.П. Вимірювання читацької компетентності в учнів у контексті міжнародних досліджень / Т.П. Хорошковська // Сучасний урок: науково-методичний журнал. Частина 2.-Дніпро: Інновація 2020р.
63. Читання як життєва стратегія / Зб. наук. та наук.-метод. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеняк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОППО імені Анатолія Назаренка, 2023. 193 с.
64. Читацька компетенція як різновид загальної компетенції учнів//Наука і освіта, 2015.№ 3-4. с.66-68.
65. Шисель А. В. Розвиток читацької компетентності молодших школярів в контексті НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-chitacko-kompetentnosti-molodshih-shkolyariv-v-konteksti-nush-317265.html>
66. Шуляр В.І. Модель компетенцій учня-читача в системі літературної освіти. URL : <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/monograf/49/23.pdf> (дата звернення 04.10.2024).
67. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка : зб. наук. пр. Старобільськ, 2019. Вип. 3 (326). Педагогічні науки.
68. Яценко Т. Підручник літератури як засіб розвитку самостійної читацької діяльності учнів у реаліях Нової української школи. Проблеми сучасного підручника, 2021. № 27 С. 299-307.
69. Яцента Л. Формування якостей читання як методична проблема. Початкова шк., 2018. № 9. С. 3 – 6.
70. PISA: читацька грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко. – К. : УЦОЯО, 2017. – 123 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкетування

«Загальні враження від читання»

1. Чи подобається тобі читати?

- а) так
- б) ні
- в) не визначилась/чився

2. Як часто ти читаєш у вільний час?

- а) ніколи
- б) рідко
- в) часто

3. Чи легко тобі зрозуміти те, що ти читаєш?

- а) так
- б) ні
- в) не завжди

4. Як ти ставишся до читання?

- а) подобається читати
- б) не подобається читати
- в) байдужий до читання

5. Чи бувають у вас сімейні читання вголос?

- а) так
- б) ні
- в) ніколи

6. Де тобі комфортніше читати?

- а) вдома
- б) в школі
- в) не знаю

Додаток Б
Тестове завдання №1
«Розуміння прочитаного»

Була собі одна жінка й мала трьох дітей. День і ніч працювала, щоб не знали вони нужди. Повиростали їй три донечки, як ластів'ята, меткі, а з лица кожна — мов зоря ясна. Одна за одною повиходили заміж, поїхали від матері.

Пролетіли роки. Тяжко занедужала стара мати та й посилає до своїх дочок руду вивірку.

— Поклич їх до мене, нехай приїдуть.

— Ой! — зітхнула старша, почувши від вивірки сумну новину. — Рада б я поїхати, але мушу спочатку оті дві великі миски вичистити.

— Дві миски! — розсердилася вивірка. — То нехай ти з ними довіку будеш, з тими своїми мисками!

І миски враз стрибнули зі столу, обгорнувши старшу дочку згори та знизу. І стала вона великою черепахою.

Стукає вивірка до другої дочки.

— Ой, — мовить та, — я б зараз побігла до матінки, та ніколи мені — мушу на ярмарок полотна наткати.

— Ну, то будеш ти його, скільки житимеш, ткати! — промовила вивірка. Й обернулася друга дочка павуком.

Коли вивірка постукала у двері, найменша дочка саме місила тісто. Не мовивши й слова, навіть рук не обтерши, побігла вона до матері.

— Живи ж ти людям на втіху, дороге дитя, — промовила до неї вивірка. — І хай люди беруть і люблять тебе й діток твоїх, і внуків, і правнуків.

І справді, третя дочка багато літ прожила, і всі її любили. А потім обернулася вона золотою бджілкою.

1. Який жанр цього твору на Вашу думку?

- а) народна казка
- б) оповідання
- в) легенда

2. Які характерні риси присутні в творі «Золота бджілка»?

- а) наявність чарівних елементів
- б) реалістичне зображення подій
- в) розважальний характер

3. Яка з наведених тем є основною для твору "Золота бджілка"?

- а) дружба між тваринами
- б) сімейні стосунки та вдячність
- в) пригоди героя в далеких країнах

Давно це було, коли гриміла в Україні слава про Січ Запорозьку... На схилі літ хоробрий козак Ріг побудував для себе оселю якраз на тому місці, де річки Інгулець і Саксагань зливаються. Почав потихеньку господарювати. І хто не їхав повз, завертав до старого Рога. А оскільки в боях позбувся козак правого ока, прозвали його в народі Кривим. Бувало, поверталися чумаки з Криму:

— А чи не заїхати нам до Кривого Рога, чи далі поїхати?

Чумаки поважали Рога за гостинність, чуйність і відвертість, а ще за цікаві розповіді.

Минали роки, навколо хати козака почали з'являтися інші оселі. Згодом тут виросло село. Уже й козака Рога не стало, а назва так і залишилася — Кривий Ріг.

4. Який жанр цього твору на Вашу думку?

- а) казка
- б) оповідання
- в) легенда

5. Які ознаки легенди присутні в цьому творі?

- а) наявність фантастичних елементів
- б) передавання з покоління в покоління
- в) пов'язаність з конкретним місцем

6. Яка основна тема легенди?

- а) заснування міста
- б) боротьба зі злом
- в) дружба

Додаток В

Уроки експериментальної програми для підвищення рівня читацької
компетентності учнів

Урок №1

Клас: 4

Тема: «Михасева зустріч із Канадою» за І. Боднарчуком.

Мета:

навчальна: ознайомити учнів з оповіданням;

розвиваюча: розвивати вміння учнів аналізувати прочитане, визначати головну думку твору, розвивати зв'язне мовлення, уяву та творчі здібності;

виховна: виховувати повагу до інших культур та традицій. толерантне відношення між людьми.

Хід уроку

I. Організаційна частина

- Привітання учнів та оголошення теми уроку.
- Перевірка присутніх учнів.
- Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда про подорожі:

- Чи любите ви подорожувати?
- Куди б ви хотіли поїхати?
- Які країни вас цікавлять?
- Пригадування відомих творів, які присвячені темі подорожі.

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Сьогодні ми познайомимося з твором Івана Боднарчука "Михасева зустріч із Канадою". Ви дізнаєтеся про пригоди українського хлопчика в Канаді та про те, що його там вразило.

IV. Пояснення нового навчального матеріалу

1) Коротко про І. Боднарчука.

- Іван Боднарчук – це український письменник, який написав багато цікавих

творів для дітей. Він народився в Україні, але деякий час жив за кордоном. У своїх книжках він часто розповідає про життя українців у різних куточках світу, про їхні звичаї та традиції.

Іван Боднарчук допомагає дітям дізнатися більше про свою країну, про те, якими різними можуть бути люди, але при цьому залишатися українцями.

2) Читання твору вчителем або дітьми, які читають виразно.

Зупинка на незрозумілих словах і пояснення їх значення (Рамено, освоївся, оповідати).

3) Первинне сприйняття:

Бесіда за змістом:

- Про що йдеться у творі?
- Хто головний герой?
- Куди поїхав Михась?

4) Читання мовчки.

Що вказує на те, що українці, які переїжджають в інші країни, бережуть свої традиції? Чому це важливо робити?

5) Вибіркове читання

– Прочитайте, що батьки розказували хлопчикові про Канаду. Чому Михась засумнівався в їхніх словах?

– Прочитайте ті частини тексту, у яких описані такі почуття Михася, як розчарування, образа, радість.

– Визначення головної думки твору. Хто допоміг Михасеві?

V. Закріплення матеріалу

- Визначення головної думки твору.
- Хто допоміг Михасеві? Обговорення почуттів Михася.

Обговорення почуттів Михася. (Звертаємо увагу на те, що в оповідання, як жанрі, автор зосереджується на внутрішньому світі героя, його думках і почуттях).

– Ми бачимо, як маленький хлопчик переживає складний період адаптації до нового життя в іншій країні. Автор майстерно передає внутрішній світ Михася,

його думки та почуття, які постійно змінюються.

Спочатку – захоплення і очікування нових вражень перед приїздом до Канади.

Згодом – відчуття самотності і розгубленості: Після приїзду Михась стикається з мовним бар'єром, незнайомим оточенням і відсутністю друзів. Він відчуває себе самотнім і нерозумілим.

Бажання повернутися додому: У моменти найбільшої туги Михась мріє повернутися до рідного дому, до знайомих людей і звичного способу життя.

Вони підійшли до нього й почали кликати до себе. Але Михась не розумів їхньої мови й стояв як пеньок.

«Які великі, а говорити не вміють! Белькочуть якимось, не знати по-якому», — подумав Михась.

— Такий великий, а мови не знає. Що ти, німий чи що?! — викрикували хлопці.

Вони обступили його з усіх боків і почали штовхати. Михась спочатку всміхався, думав, що вони жартують, але потім заплакав.

— Що ви робите?! — крикнув до них хлопець, який повертався звідкись із книжками. — Що вам треба від нього? — запитав, підступивши до гурту.

— Ми штовхаємо його, щоб почути його голос. Це якийсь німий, чи що. Хочемо, щоб він грався з нами, а ні, то хай іде звідси! — відповіли хлопці.

— Які ви нерозумні! Хочете примусити його говорити, але він не вміє. Я знаю цього хлопця. Він недавно приїхав сюди з батьками з Європи, ще не мав часу вивчити вашу мову. У нього є своя мова — українська, і ви його не зрозумієте.

І він став говорити до Михася українською мовою. Усі здивовано й із повагою прислухалися до них.

— Звідки ж ти знаєш його мову? Чи ти теж недавно приїхав? — запитали вони.

– Висновок – чим оповідання відрізняється від народної казки?

Ознака	Казка	Оповідання
Реальність	Фантастична	Реалістична або частково реалістична
Сюжет	Типові, повторювані	Оригінальний, унікальний
Час і простір	Умовний	Конкретний
Авторство	Народна творчість	Авторська творчість
Функція	Виховна	Різноманітна

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

- Що нового Ви дізналися сьогодні?
- Про які жанри художніх творів сьогодні йшла мова?
- Якою темою вони охоплені?
- Які почуття викликала у Вас ця історія?
- Чому важливо знайомитися з іншими культурами?

Урок №2

Клас: 4

Тема: Соціально-побутова казка. «Золота пшениця», українська народна казка.

Мета:

навчальна: ознайомити учнів з українською народною казкою;

розвиваюча: розвивати вміння учнів аналізувати зміст казки, визначати її головну думку, розвивати зв'язне мовлення, уяву та творчі здібності;

виховна: виховувати повагу до праці та розуміння цінності землі.

Хід уроку

I. Організаційна частина

- Привітання учнів та оголошення теми уроку.
- Перевірка присутніх учнів.
- Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

- Мозковий штурм:

Казка — це ...

Казки бувають чарівні, ...

До четвертого класу ми прочитали такі казки: ...

Казки, які придумав народ, називаються ...

Казки, які придумав письменник, називаються ...

- Складання сенкану, наприклад:

Казка.

Цікава, захоплююча.

Вчить, виховує, розважає.

Її люблять читати діти.

Вигадка.

- Чим казка відрізняється від вірша?

Казка – це така історія, яка часто починається словами: "Жили-були..." В казках зустрічаються чарівні герої, злі чаклуни, розкішні палаци та дивовижні тварини. Це світ, де все можливе! Казки вчать нас доброти, мудрості та того, що добро завжди перемагає зло.

Вірш – це особливий спосіб розповісти історію, коли слова підбираються так, щоб вони звучали красиво і ритмічно. Вірші можуть бути про все на світі: про природу, дружбу, кохання, навіть про математику! Вірші часто мають риму та повторювані слова.

– Що характерно віршованій казці?

Віршована казка – це особливий вид літературного твору, який поєднує в собі чарівність казки та мелодійність вірша. Це означає, що цікава історія, повна фантастичних подій та незвичайних персонажів, розповідається не просто прозою, а за допомогою віршованих рядків.

III. Оголошення теми і завдань уроку

– Сьогодні ми познайомимося з українською народною казкою «Золота пшениця».

IV. Пояснення нового навчального матеріалу

1) Вступне слово вчителя

Байки та міфологічні казки мають найдавніші корені, тоді як чарівні казки виникли дещо пізніше. Побутові казки розповідають про життя звичайних людей, їхні повсякденні справи, проблеми та мрії. Часто в них можна побачити відображення соціальних нерівностей, боротьбу між багатими й бідними, сильними й слабкими. Казка виступає за працьовитість, чесність та доброту, а засуджує такі негативні риси характеру як лінь, жадібність та дурість.

– Які можете назвати казки, що відносяться до соціально-побутових? («Мудра дівчина». «Дідова дочка і бабина дочка». «Про липку і зажерливу бабу». «Названий батько»...).

Багата фантазія українського народу створила безліч казок, у яких живуть споконвічні мрії про перемогу добра над злом, чесності та розуму над підступністю і нерозсудливістю. Тому вони й не втрачають своєї привабливості. Це **казки про тварин, фантастичні** (або їх ще називають **чарівні**) і **соціально-побутові**. Вони мають героїв і по-своєму відображають дійсність.

У соціально-побутових казках події відбуваються в побуті (у повсякденному житті). Вигадані герої та пригоди, у які вони потрапляють, сприймаються як реальні. Це найважливіша ознака соціально-побутових казок. Одні з героїв характеризуються розумом, кмітливістю та хитрістю, а інші — навпаки. У таких казках багато гумору й вигадки. Якщо вилучити з казки вигадку, вона стане оповіданням.

2) Робота над казкою «Золота пшениця».

Читання казки вчителем (або учнями, які виразно читають)

3) Словникова робота.

Правильно наголошуйте подані слова. Порозкривали, помолотити, приноситьимуть, підстрибувати (с. 50).

Доберіть синоніми до слів: убогі (бідні), гукає (кличе), потрудився (попрацював), розсердилася (розізлилася), найматися (влаштовуватися), нивка (поле).

4) Первинне сприйняття:

Чи сподобалась / не сподобалась казка? Чим?

Що означає слово «золото» в даній казці.

Назвіть головних персонажів твору.

5) Мовчазне читання:

Що трапилося з чоловіком, коли він закопав золото?

Що виростало на місці закопаного золота?

б) Вибіркове читання:

Прочитайте речення, яке вказує, що в родині було багато дітей .

Прочитайте про те, як чоловік мріяв розпорядитися золотом?

V. Закріплення матеріалу

– Чому сім'я розчарувалася, побачивши в мішку пшеницю?

– Коли чоловік та його сім'я зрозуміли, що мала на увазі дівчинка?

– Попрацюйте в парах. Поставте один одному по два запитання за змістом казки, дайте на них відповіді.

– Яку іншу назву можна придумати до цієї казки? («Подароване золото», «Мішок золота».)

– Гра “ Так, ні “ - кожне питання — 1 бал.

- 1) Чи є в казці "Хліб і золото" король?
- 2) Чи сперечаються в казці два чоловіки про цінність хліба і золота?
- 3) Чи перемагає в кінці казки золото?
- 4) Чи є в казці "Золота пшениця" наукові факти про вирощування пшениці?
- 5) Чи можна вважати казку "Золота пшениця" історичним документом, який розповідає про реальні події?
- 6) Чи є в казці "Золота пшениця" чарівні істоти або предмети?

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

– Яке з поданих після тексту прислів'їв підходить до змісту казки?

Праця чоловіка годує,
Будеш трудитися —
Хто рано підводиться,

будеш кормитися.
за тим і діло водиться.
а лінь марнує.

– Обговорення вчинків героїв та порівняння справжнього багатства (хліб) і хибного (золото).

– Визначення основної думки твору.

– До якого жанру належить казка «Золота пшениця»? Чому ви так думаєте?

– Які характерні риси казки ти помітив у цьому творі?

Урок №3

Клас: 4

Тема: Народні легенди. Хліб і золото.

Мета:

навчальна: розширити знання учнів про жанр легенди, вдосконалювати навички виразного читання та розуміння змісту тексту, формувати вміння аналізувати прочитане, висловлювати власну думку;

розвиваюча: розвивати образне мислення, уяву, мовлення, збагачувати словниковий запас, розвивати інтерес до читання;

виховна: виховувати повагу до праці хлібороба, бережливе ставлення до хліба, формувати любов до рідної землі та її історії.

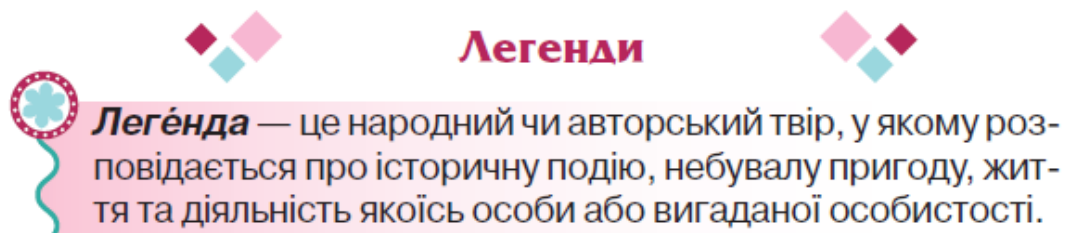
Хід уроку

I. Організаційна частина

- Привітання учнів та оголошення теми уроку.
- Перевірка присутніх учнів.
- Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

- Що таке легенда? Чим вона відрізняється від казки?
- Які легенди ви знаєте?

Легенда може пояснювати походження певного природного явища, назви річки або міста.

У легенді є вигадане, фантастичне та неймовірне, але вона часто розпочинається з реальних подій.

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Сьогодні ми познайомимося з народною легендою «Хліб і золото».

IV. Вивчення нового навчального матеріалу

1) Які риси характерні для легенд?

Легенди часто містять фантастичні істоти, чудеса, перетворення та інші надприродні явища. Ці елементи допомагають пояснити незрозумілі природні явища, передати моральні уроки або створити атмосферу таємничості. Більшість легенд мають виховну функцію. Вони передають моральні цінності, вчать доброти, мудрості, сміливості та інших важливих якостей. Легенди передаються з покоління в покоління, змінюючись і доповнюючись з часом.

2) Читання легенди вчителем (можна залучити декількох учнів).

3) Бесіда за змістом / первинне сприйняття:

- Назвіть головних персонажів твору.
- У чому був упевнений майстер? Чому?
- Про кого розповідається в легенді?
- Які події відбуваються?
- Який урок ми можемо винести з цієї легенди?

4) Читання вголос — ланцюжком.

5) Аналіз художніх засобів: порівняння, епітети, метафори.

б) Порівняння

У легенді "Хліб і золото" ми зустрічаємо такі порівняння:

Хліб порівнюється з золотом: Це порівняння підкреслює велику цінність хліба для людини, його життєдайну силу. Золото завжди вважалося символом багатства, а хліб – символом життя.

Праця порівнюється з боротьбою: Це порівняння передає важкість і напруженість праці, необхідність боротися за своє життя.

– Епітети

У легенді «Хліб і золото» зустрічаємо такі епітети:

«Золоте зернятко» – підкреслює цінність зерна, його життєдайну силу.

«Важка праця» – передає напруженість і складність роботи на землі.

«Щедрий урожай» – підкреслює рясність і багатство зібраного врожаю.

– Метафори

У легенді «Хліб і золото» можна виділити такі метафори:

«Хліб – це життя» – це найголовніша метафора легенди, яка передає ідею про те, що хліб є основою всього живого.

«Земля – годувальниця» – підкреслює життєдайну силу землі, її здатність давати врожай.

V. Закріплення матеріалу

- 1) Робота з ілюстраціями: порівняння ілюстрацій із власним уявленням.
- 2) Робота в парах: складання діалогу між героями легенди.

Отже, основні відмінності між народною казкою та легендою наступні:

Ознака	Народна легенда	Народна казка
Основа	Реальні події або місця	Фантастичний вимисел
Мета	Передача історичної пам'яті, повчання	Розвага, повчання
Герої	Реальні або вигадані, але пов'язані з історією	Типові, часто мають магічні вміння
Події	Події змішані з вигаданими та релігійними	Невизначені, фантастичні

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

- Що нового Ви дізналися сьогодні?
- Чи є в цій історії щось, що вас здивувало або зацікавило? Поясніть чому.
- Яка основна тема легенди? (праця, багатство, вибір, цінності життя)
- До якого жанру належить твір "Хліб і золото"? Чому ви так вважаєте?
- Які ознаки легенди присутні в цьому творі? (наявність фантастичних елементів, пов'язаність з конкретним місцем, передання з покоління в покоління)
- Чому люди створюють і передають легенди? Яка їхня роль у житті людей?

Урок №4

Клас: 4

Тема: Слов'янський міф «Перун».

Мета:

навчальна: ознайомити учнів зі слов'янським міфом про Перуна, як верховного бога слов'ян;

розвиваюча: розвивати в учнів вміння аналізувати зміст міфу, виділяти головних героїв та їхні вчинки, формувати в учнів уявлення про слов'янську міфологію та її роль у житті давніх слов'ян;

виховна: виховувати повагу до культурних традицій свого народу.

Хід уроку

I. Організаційна частина

– Привітання учнів та оголошення теми уроку.

– Перевірка присутніх учнів.

– Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

– Хто з вас любить читати цікаві історії?

– Які міфи Ви читали? Можливо, про грецьких богів чи скандинавських вікінгів? Які легенди ви знаєте?

– Що таке міф?

– Чим міфи відрізняються від легенди?

Головна відмінність між міфом та легендою полягає в тому, що міфи пояснюють загальні закономірності буття, а легенди – конкретні історичні події. Межа між міфом та легендою може бути розмитою, а деякі оповіді поєднують в собі риси обох жанрів.

– Які міфи Ви вже знаєте?

– Хто такі Боги? Яких Ви знаєте богів ?

Міфи

Міфи — перекази про створення світу й людини.

А. Клименко. Сварог.
2008 р.

Світ, у якому ми живемо, завжди був сповнений таємниць. Чому на небі так багато зірок? Як і коли виникло життя на Землі? Чому існує добро і зло, правда та кривда? Як пояснити, чому змінюються день і ніч, пори року?

Наші пращури намагалися зрозуміти та пояснити незвідане, тому й почали складати різні розповіді й оповідки. Вони вірили в богів, шукаючи в них підтримки та захисту. Їхні початкові уявлення про світ дійшли до нас у міфах, легендах і казках.

III. Оголошення теми і завдань уроку

– Сьогодні ми познайомимося з міфом про слов'янського бога грому та блискавки – Перуна.

IV. Вивчення нового матеріалу

1) Читання міфу вголос, учитель читає міф (або учні, які читають виразно, читають по черзі).

2) Словникова робота. Пояснити незрозумілі слова з тексту міфу.
Пояснення слів: віншувати, пригорща, врожаїлося.

3) Обговорення змісту після первинного сприйняття.

– Імена яких богів згадано у творі? У чому їхня особливість?

– Які вчинки Перуна описуються в міфі?

4) Читання мовчки. Обговорення прочитаного.

– Хто такий Божич? Звідки він з'являвся?

– Хто не хотів його появи на Землі? Чому?

5) Вибіркове читання.

– Як у тексті пояснюється зменшення дня?

– Хто такі колядники? Що вони носили із собою?

V. Закріплення матеріалу

– Гра "Так чи ні" (перевірка розуміння змісту.)

За кожную правильну відповідь — 2 б.

1. Чи був Перун богом грому і блискавки?
2. Чи мусив Перун прати небо?
3. Чи їздив Перун на колісниці, запряженій волами?
4. Чи вважали слов'яни Перуна своїм захисником?
5. Чи пов'язаний культ Перуна з природними явищами, такими як гроза і дощ?
6. Чи можна віднести міф про Перуна до жанру наукової фантастики ?

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

– Що нового Ви дізналися сьогодні?

– До якого жанру належить твір "Перун"? Чому ви так вважаєте? (наявність богів, міфічних істот, пояснення природних явищ, пов'язаність з віруваннями народу)

– Які враження у Вас залишив міф про Перуна?

– Чому люди шанували Перуна? Які якості в ньому їх приваблювали

– Яка основна тема міфу? (сила природи, захист рідної землі, боротьба зі злом)

– Чи є в міфі елементи казки? Чому?

– Чим міф відрізняється від казки або легенди?

Урок №5

Клас: 4

Тема: Літературні казки. Введення в розділ. За О. Іваненко «Дубок».

Мета:

навчальна: розширювати знання учнів про жанри усної народної творчості – казку, вчити правильно висловлювати власну думку, узагальнювати, робити висновки;

розвиваюча: розвивати словниковий і лексичний запас учнів, сприяти розвитку індуктивного та дедуктивного мислення;

виховна: виховувати любов і гордість до рідної землі.

Хід уроку

I. Організаційна частина

- Привітання учнів та оголошення теми уроку.
- Перевірка присутніх учнів.
- Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

- У мене є лист загадковий (прочитати).
- Добрий день, мої любі діти! Ви мене чули з вуст ваших матусь, бабусь. Вони мене вам розповідали, щоб розважити, щоб заспокоїти перед сном. Здогадалися, хто я? (казка)
- Казка — це чарівна країна. В ній давня мудрість народних надбань. Пам'ятаєте — казка-вигадка та в ній щось повчальне зрозумій.

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Ви вже зрозуміли, що сьогодні ми будемо знайомитися з казкою, але не народною, а літературною. Казку «Дубок» написала О. Іваненко.

IV. Пояснення нового навчального матеріалу

- Як на вашу думку, чим відрізняються народні та літературні/авторські казки?

Літературна та народна казки, незважаючи на спільну назву, мають ряд суттєвих відмінностей, які пов'язані з їхнім походженням, функціями та особливостями стилю.

Ознака	Літературна казка	Народна казка
Авторство	Індивідуальне авторство, відомий письменник	Колективне авторство, передається усно з покоління в покоління
Походження	Свідома літературна творчість	Усна народна творчість
Мета створення	Художнє зображення дійсності, вираження авторського світогляду, розрахована на читача	Передача знань, виховання, розвага, колективна пам'ять народу
Сюжет	Може бути складним, багатоликим, з несподіваними поворотами	Зазвичай простий, повторюваний, з чіткою структурою (зачин, розвиток дії, кульмінація, розв'язка)

У дитинстві мами й бабусі читали вам багато казок. Одні створив народ, їх називають **народними**, або **фольклорними**. Інші написані конкретними письменницями та письменниками, тому їх називають **авторськими**, або **літературними**.

Жанр літературної казки улюблений серед українських письменників і письменниць. У попередніх класах ви читали літературні казки Івана Франка, Лесі Українки, Василя Сухомлинського. А в цьому році ви ознайомитеся з літературними казками Оксани Іваненко, Сашка Дерманського, Василя Симоненка.

Коли ви читаєте літературні казки, то помічаєте: одні з них написані за мотивами народної казки, а інші — це авторський задум. У них багато фантастичного й незвичайного. Ці твори мають авторку або автора, який (яка) у відомий зміст народної казки чи описаної події вніс (внесла) щось власне та неповторне.

Ці твори мають авторку або автора, який (яка) у відомий зміст народної казки чи описаної події вніс (внесла) щось власне та неповторне.

V. Закріплення матеріалу

1) Первинне читання казки вчителем або дітьми, які виразно читають. (інша частина вивчатиметься на наступному уроці).

2) Первинне сприйняття.

– Чи сподобалася вам казка ?

– Чим? Назвіть, хто є персонажами казки ?

3) Словникова робота (вітер суховій, на сторожі, на узліссі).

4) Мовчазне читання.

– То навіщо діти збирали жолуді ?

5) Вибіркове читання.

– Знайдіть і прочитайте частини тексту, у яких розповідається:
скільки років живе дуб,
коли він скидає листя,
яке коріння має.

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

– До якого жанру належить твір "Дубок"? Чому ви так вважаєте?

– Як прислів'я «На кожного хвалька знайдеться розумна рука» пов'язане зі змістом твору?

– Що вам найбільше сподобалося в казці? Чому саме цей момент здався найцікавішим?

– Які риси характеру дубка ви вважаєте найбільш важливими?

– Чи є у вашому житті люди, схожі на дубок? Поясніть чому.

– Які ознаки казки присутні в цьому творі? (наявність чарівних персонажів, незвичайних подій, повчальний характер)

– Яка основна тема казки? (життя, зростання, подолання труднощів, цінність життя).

Урок №6

Клас: 4

Тема: «Сніжний віночок», П. Воронько.

Мета:

навчальна: ознайомити учнів з твором П. Воронька «Сніжний віночок».

розвиваюча: розвивати вміння учнів аналізувати зміст твору, визначати головних героїв, події, формувати навички виразного читання.

виховна: виховувати любов до природи, почуття прекрасного.

Хід уроку

I. Організаційна частина

- Привітання учнів та оголошення теми уроку.
- Перевірка присутніх учнів.
- Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

- Яка пора року зараз?
- Які зміни відбуваються в природі взимку?
- Які зимові розваги вам відомі?

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Сьогодні ми познайомимося з віршем П. Воронька «Сніжний віночок»

IV. Пояснення нового навчального матеріалу

- Що таке вірш? (Короткий, емоційний твір, написаний певними рядками і римами).
- Чим вірш відрізняється від оповідання? (Вірші зазвичай коротші, в них більше уваги приділяється почуттям і образам, а не сюжету).
- Сприймання твору:

Виразне читання твору вчителем або учнем.

Словникова робота: правильно наголошуйте подані слова. Крадькома, люстерко, люстро. (Пояснення значення цих слів)

Бесіда за змістом (первинне сприйняття)

Хто є головними героями твору? (Діти)

Що вони робили взимку? (Ліпили сніговика, катались на санках, ліпили сніжний віночок)

– Мовчазне читання. Аналіз твору:

Які рими ви помітили у вірші? (зима — крадькома, намріяти — розвіяти)

Які художні засоби використовує автор? (Епітети, порівняння, метафори).

- Епітети: сніжна ковдра, морозний вітер.
- Порівняння: сніжинки, як білі метелики.
- Метафори: зима застелила землю білим покривалом

– Читання вголос.

Робота з текстом:

Знайти в тексті слова, які описують красу зими.

Визначити, які почуття передає автор у своєму творі.

Розгляд ілюстрацій до твору.

V. Закріплення матеріалу

– Творчі завдання:

Намалювати ілюстрацію до улюбленого уривка з твору.

Скласти невеликий сенкан /вірш про зиму.

Створити колективну аплікацію «Сніжний віночок» (діти приклеюють на аркуш паперу сніжинки різного кольору).

– Гра «Так чи ні»:

Учитель читає завдання — кожна правильна відповідь = 2б.)

- 1) Літо сплітало віночок ?
- 2) Чи був віночок зеленого кольору?
- 3) Вітер розвіяв віночок? На запитання про твір, а учні відповідають «так» або «ні». (самооцінювання)
- 4) Чи зраділа дівчинка, коли віночок розтанув?
- 5) Чи запросила зима дівчинку знову погуляти?
- 6) Чи можна сказати, що віночок був символом зими?

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

- Як ви зрозуміли з першої частини, чого вчить нас ця казка ?
- Як ви зрозуміли прислів'я — на кожного хвалька знайдеться розумна рука.
- Як це прислів'я пов'язане зі змістом твору?
- Що сподобалось вам у творі П. Воронька?
- Чому важливо любити природу?
- Оцінювання роботи учнів (наголошення на активній роботі під час уроку та на результатах гри «Так чи ні»).

Урок №7

Клас: 4

Тема: «Осел і Соловей», байка Л. Глібов.

Мета:

навчальна: поглибити знання учнів про жанр байка;

розвиваюча: розвивати вміння аналізувати зміст твору, визначати головну думку, характеризувати персонажів, формувати навички виразного читання;

виховна: виховувати повагу до творчості, вміння розуміти і цінувати красу мистецтва, формувати критичне мислення.

Хід уроку

I. Організаційна частина

- Привітання учнів та оголошення теми уроку.
- Перевірка присутніх учнів.
- Перевірка готовності до уроків.

II. Актуалізація опорних знань

- Що таке байка?

Байка — це невеликий віршований чи прозовий твір, який містить моральне повчання. У байках риси характеру людей зображено в образах тварин, рослин, об'єктів неживої природи чи рукотворного світу, явищ природи.

Яка мета байки?

Мета – це основна задача байки, яку вона ставить перед собою. Зазвичай, мета байки – це: повчання, висміювання чи розважання.

– Мораль: Кожна байка має мораль – короткий висновок, який вчить нас чомусь важливого про життя.

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Сьогодні ми познайомимося з байкою Л. Глібова «Осел і Соловей».

IV. Пояснення нового навчального матеріалу

1) Чим байка відрізняється від вірша

В байках часто висміюються людські вади або суспільні явища. Байка завжди містить мораль, яку автор прагне донести до читача.

А мета вірша може бути різноманітною: вираження почуттів, опис природи, розповідь про події тощо. Вірш може бути як ліричним, так і епічним, і не обов'язково містити мораль.

2) Читання байки вчителем:

– Виразне читання байки вчителем.

3) Словникова робота:

– Пояснення незрозумілих фразеологізмів (Яку там пісню ти вдереш. Соловей аж горло надриває)

4) Первинне сприйняття

– Де відбуваються події, описані в тексті?

– Хто є головними героями байки?

V. Закріплення матеріалу

1) Мовчазне читання:

Діти обмінюються думками щодо прочитаного. (З яким проханням звернувся Осел до Солов'я? З якою інтонацією треба читати його слова? Чи сподобався Ослу спів птаха? Як ви думаєте чому?)

2) Читання вголос:

Відповіді на запитання:

– Які слова використав автор, щоб довести, що Осел не розуміється на співові?

– Знайдіть і прочитайте мораль байки. Як ви її розумієте?

– У яких випадках можна давати оцінку діям інших?

– Мораль байки: таких суддів, такої похвали Не дай нам, боже!

– Мета байки: висміяти людську зарозумілість, некомпетентність та неспроможність оцінити справжню цінність.

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

- Які людські вади висміює автор у байці?
- Порівняйте осла і солов'я. Які вони ?
- Яка основна тема байки? (нерозуміння, зарозумілість, оцінка мистецтва)
- Який урок можна винести з цієї байки?
- Чи зустрічалися ви з подібними ситуаціями в житті? Розкажіть.
- До якого жанру належить твір "Осел і Соловей"? Чому ви так вважаєте?
- Які ознаки байки присутні в цьому творі? (алегоричні образи, повчальний характер, короткий і лаконічний текст, мораль)
- Чим байка відрізняється від вірша?

Додаток Г

Тестове завдання №2

«Аналіз тексту»

Після читання невеликого уривка з твору (або по картинці) спробувати визначити жанр.

Крізь чорну скелю світле Джерело
Прозору воду в затінку лило.
А поблизу, серед жоржин і трав,
Фонтан грайливо бризки розкидав
І глузував з малого Джерела,
З його води, що слізкою текла:
— Нещасне, бідне, жалюгідне ти!
Навіщо й жити, як отак текти?
Дзюрчиш, безсиле, в тіні, в холодку
І квасиш грязь із глини та піску...

На мене ти, задрипане, поглянь,
Як граю я в ясно-рожеву рань,
Як наді мною райдуга-дуга
Вогнем горить, мов арка дорога.
Поглянь, як гордо в квітах я стою.
Самому небу в пику я плюю!
І, хвилькою всміхнувшись,
Джерело Фонтанові відповіло:
— Ти показний! Але не в блиску суть...
Увечері твій чорний рот заткнуть.
А хай заткнуті спробують мене, —
Нутро гори прорву я кам'яне
І все-таки до сонця донесу
Непоказну, живу свою красу.

1. Який жанр цього твору на Вашу думку?

- а) казка
- б) байка**
- в) оповідання

Настала золота осінь. Марійка та Василь бігали алеями міського парку й збирали різнобарвні листки — червоні, жовті, коричневі, із зеленими прожилками. Вони всі були такі різні й такі гарні, що хотілося набрати їх якнайбільше. Мама просила назбирати листя, аби потім скласти до товстої книжки, а взимку робити аплікації.

Маленький павучок Артемко сумно дивився на дітей, сидячи на жовтому кленовому листку. Йому немає з ким гратися, бо ні брата, ні сестри в Артемка не було. А скоро настане зима — усі павуки, які не знайшли собі оселю на зиму, ляжуть спати в затишних місцях. Хтось сплете собі хатку на сухій бадиліні в полі, хтось причепить теплий, пухнастий дім до куща, а хтось заховається під кору. Зима довга, спати цілу зиму сумно. Артемкові аж сльози на очі навернулися. Він нещодавно народився, а тепер йому треба лягати спати. Він же ще нічого не бачив! Нічогісінько!

Артемко, задивляючись на дітей, так захопився, що забув міцно триматися. Але хіба йому це допомогло б? Листок відірвався і, повільно похитуючись, полетів на землю.

2. Який жанр цього твору на Вашу думку?

- а) оповідання
- б) казка
- в) байка

Осінь

Струсила грушка листя **шерехке**.
Струсила і, зажурена, зітхає,
Бо дощ осінній все іде та йде,
А в неї одежини вже немає.

По листі мокром, як сірий корабель,
Пройшов їжак. Задумався, спинився:
Було ж тут груш, і яблук, і морель...
А світ узяв і так перемінився.

3. Який жанр цього твору на Вашу думку?

- а) казка
- б) вірш
- в) байка

4. До якого жанру підходить дана ілюстрація?

- а) оповідання
- б) міф
- в) вірш

5. До якого жанру підходить дана ілюстрація?

- а) легенда
- б) вірш
- в) пісня

6. До якого жанру підходить дана ілюстрація?

- а) казка
- б) міф
- в) вірш